

CAMİ SOHBETLERİ

ÖNSÖZ

Hamd ü senâ âlemlerin yüce Rabbine,
Salat ü selam O'nun Habîb-i edibine

Elinizdeki bu kitapçık mihrâb gönüllüsü kardeşlerimizin namaz sonrası cami-lerde yapacağı sohbetler için hazırlanmaktadır.

Mihrâb, nefis ve şeytanla harb mekânı demektir. Mihrab gönüllüsü kardeşlerimiz, o mekânı hem kendileri hem de cemaatleri adına kalbî arınma mücadelesinde kullanmaktadır.

Namaz esnâsında okunan Fatiha ve zamm-i sûre niteliğindeki âyetler, kulluk arzı, hidâyet talebi ve sırât-ı müstakime erme niyaz ve irâdesine aid kalbî bir rota ortaya koymaktadır. Namazda okunacak bu ayet ve hadisler ise kulluk için günlük eylem plânı niteliğindedir.

Yaklaşık beş yıldan beri her ay İstanbul müftülüğü tarafından hazırlanıp mihrab gönüllülerimize ulaştırılan bu kitapçıkları cemaatin istifadesini artırmak; arkadaşlarımızın işini kolaylaştırmak amacıyla biraz daha açıklamalarla genişlettik. Hem ayetleri tefsir hem de hadisleri şerh için açıklamalar koyduk. Dini bilgiler başlığı altında ilmihal bilgilerinin yanı sıra fazail-i a'mal, kıssa, hikmetli söz ve şiirlere yer verdik. Âyet, hadis ve dini bilgiler arasında bir konu bütünlüğü olmasına özen gösterdik; ama her zaman da bunu sağlamak için işi zorlamadık.

Her gün için hazırlanan sayfalar cami cemaatinin durumuna göre bir vakitte okunabileceği gibi, iki ya da üç vaktin sonuna da yayılabilir. Kitapçıktan azami istifade için her günün konuları önceden en az iki defa okunarak cemaate sunulmalıdır.

Bu çalışmaya önceki dönemde destek veren selefimiz ve dostumuz Prof. Dr. Rahmi YARAN başta olmak üzere Vehap KAPICIOĞLU, İrfan ÜSTÜNDAĞ, H. Hüsnü SULA, İlyas YILMAZTÜRK, Dr. Mehmed MÜFTÜOĞLU beyler ile bu dönemde emek veren müftü yardımcımız Veysel İŞILDAR ile Fatma BAYRAM, Muhammet Sönmez BAYRAKTAR, Ömer CİHANGİR ve Mesut ÇAKIR hocalarımıza takdir ve teşekkürlerimizi sunarım, Allah kendilerinden razı olsun.

Kitapçığımızı, okuyan ve dinleyenlere feyz vesilesi olsun. Tevfikin sâhibi Allah'tır.

Prof. Dr. Hasan Kâmil YILMAZ

İstanbul Müftüsü

BU ÇALIŐMA
İSTANBUL MÜFTÜLÜĞÜ CAMİ SOHBETLERİ ÂYET HADİS
DİNİ BİLGİLER KOMİSYONU TARAFINDAN HAZIRLANMIŞTIR.

KOMİSYON:

Veysel İŐİLDAR (İstanbul Müftü Yardımcısı)

Fatma BAYRAM (Başvaiz)

Muhammet Sönmez BAYRAKTAR (Vaiz)

Ömer CİHANGİR (Baş İmam Hatip)

Mesut ÇAKIR (İmam Hatip)

AYET-İ KERİME VE MEALİ

وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاءَ وَيُقِيمُوا
الصَّلَاةَ وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ وَذَلِكَ دِينُ الْقَيِّمَةِ

“Oysa kendilerine yalnızca Allah’a ibadet etmeleri, bütün içtenlikleriyle yalnız O’na iman ederek batıl olan her şeyden uzak durmaları, namazlarında dikkatli ve devamlı olmaları ve zekat vermeleri (mallarının bencillik kirinden arındırılması için karşılıksız harcamada bulunmaları emrolunmuştu. İşte dosdoğru din de budur.”

Beyyine 98/5.

Ayette geçen Muhlis, dini yalnızca Allah’a has kılarak, riyasız gönülden ve içtenlikle ibadet eden samimi mümin kişidir. İhlâs başka bir amaçla değil, bir işi yalnız Allah rızası için yapmaktır. Hanif/hunefa, tevhid inancı üzerine olan kişi demektir.

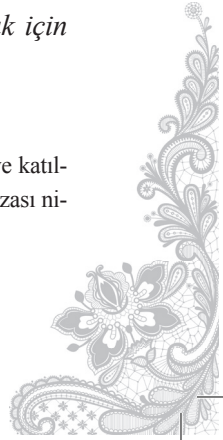
HADİS-İ ŞERİF VE MEALİ

إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّةِ وَإِنَّمَا لِأَمْرٍ مَّا نَوَى فَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ إِلَى
اللَّهِ وَرَسُولِهِ فَهَاجَرَتْهُ إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ إِلَى دُنْيَا
يُصِيبُهَا أَوْ امْرَأَةٍ يَتَزَوَّجُهَا فَهَاجَرَتْهُ إِلَى مَا هَاجَرَ إِلَيْهِ

“Ameller niyetlere göre değer kazanır. Herkes yaptığı işin karşılığını, niyetine göre alır. Kimin niyeti Allah’a ve Resûlü’ne varmak, onlara hicret etmekse, eline geçecek sevap da Allah’a ve Resûlü’ne hicret sevabıdır. Kim de elde edeceği bir dünyalığa veya evleneceği bir kadına kavuşmak için yola çıkmışsa, onun hicreti de hicret ettiği şeye değerlenir.”

Buhâri, Bed’ü'l-vahy 1, İmân 41; Müslim, İmâret 155.

Niyet, kalbin bir şeye karar vermesidir. Dil bir şeye niyet ederken kalp bu düşünceye katılmazsa, niyet makbul olmaz. Bir fiilin Allah katında değer bulması sadece Allah’ın rızası niyetiyle yapılmasına bağlıdır. Niyet, sadece Allah rızası olursa buna ihlas denir.

NİYETLERDE SAMİMİYET

Bir bedevi Rasulullah'a gelip huzurunda iman etti ve Medine'de kalmak istediğini söyledi. Allah Rasulü de sahabilere ona yardımcı olmalarını söyledi. Derken Hayber savaşı yapıldı ve bu savaştan elde edilen ganimet Peygamberimiz tarafından ashabı arasında taksim edildi.

Efendimiz o sırada dağda hayvan gütmekte olan bedevinin de payını ayırdı. Döndüğünde Müslümanlar onun payını kendisine verince "Bu nedir?" diye sordu. "Allah Rasulünün sana ayırdığı ganimet payıdır" deyince adam Rasulullah'ın huzuruna varıp: "Ya Rasulallah, ben sana bunu elde etmek için tabi olmadım; aksine şuramdan bir ok ile yaralanıp (bu sırada boğazını gösteriyordu) cennete gireyim diye tabi oldum" dedi.

Rasulullah ona: "Eğer Allah'a gönülden inanıp bu isteğini de samimi bir kalple söylediyse Allah seni kabul edecektir" buyurdu. Daha sonra İslam ordusunun girdiği bir savaşta bu adam işaret ettiği yerden okla yaralanmış halde getirildi. Allah Rasulü "bu o kişi midir" diye sordu. "Evet" dediler. Bunun üzerine "O Allah'a verdiği sözde durdu, Allah da onu umduğuna kavuşturdu" buyurdu. Cübbesiyle onu kefenledi ve namazını kıldırdı. "Allahım! Bu senin kulundur. Senin yolunda savaştı ve şehit oldu. Ben de şahidim" buyurdu. (Hayatü's-Sahabe, I/490)

Allah'a gerçek imanın zorunlu sonucu Allah için yapılması gereken her işte samimi ve içten olmaktır. Gerçek Müslümanlık böyle bir samimiyete ulaşmak demektir ve bu samimiyet Akif'in dediği gibi en büyük kahramanlıktır:

*Şehamet dini, gayret dini ancak Müslümanlık'tır;
Hakiki Müslümanlık en büyük bir kahramanlıktır.*

(Şehamet: Akıl ve zeka ile birlikte olan yiğitlik.)

AYET-İ KERİME VE MEALİ

لَنْ يَنَالَ اللَّهُ لُحُومَهَا وَلَا دِمَاؤُهَا وَلَكِنْ يَنَالُهُ التَّقْوَىٰ مِنْكُمْ كَذَلِكَ
سَخَّرَهَا لَكُمْ لِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَىٰ مَا هَدَاكُمْ وَبَشِّرِ الْمُحْسِنِينَ

“Unutmayın ki, onların ne etleri Allah’a ulaşır, ne de kanları. Fakat O’na ulaşan, yalnızca sizin iyi niyet ve samimiyetinizdir. İşte bu amaçla onları sizin yararınıza sunuyoruz ki, O’nun sizi doğru yola iletmesine karşılık, O’nun şanını yüceltip tekbir getiresiniz. (Ey Muhammed!) Öyleyse güzel davrananları müjdele.”

Hacc 22/37.

Müşrikler ilâhları için kurban keser ve onların etlerinden putların önüne koyar, kanlarını da putlara sürerlerdi. Bazı müslümanlar da onlar gibi yapmak istediler. Bu ayet, hedy (hac kurbanı) ve diğer kurbânların Allah’ın adının anılması ile meşru kılınacağını ve ayrıca hayvanları kurban etmenin gayesini; bu ibâdetin rûhunu açıklar. O gaye takva ve ihlâstır.

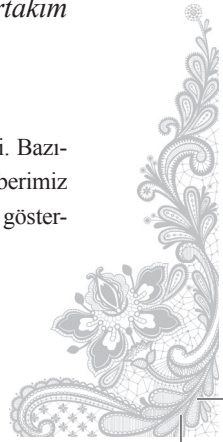
HADİS-İ ŞERİF VE MEALİ

أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ فِي غَزَاةٍ، فَقَالَ:
إِنَّ أَقْوَامًا بِالْمَدِينَةِ خَلَفْنَا، مَا سَلَكْنَا شِعْبًا وَلَا وادِيًا
إِلَّا وَهُمْ مَعَنَا فِيهِ، حَبَسَهُمُ الْعُدْرُ

Peygamber (s.a.s) bir gazvede şöyle buyurdu: “Medine’de bizden geride kalan öyle kimseler vardır ki, bir dağ yoluna, bir vadiye girdiğimizde onlar da bizimle yürüyormuş gibi sevap kazanırlar: Çünkü onları birtakım mazeretleri alıkoymuştur.”

Buhârî, Cihâd 35.

Sahabe, her hayırda olduğu gibi bir savaş olduğunda da hemen iştirak etmek isterdi. Bazıları hastalık gibi geçerli bir mazeretle savaşta bulunamazsa çok üzüldü. Peygamberimiz de onlara niyetlerinin karşılığını alacaklarını bildirmişti. Ancak herhangi bir gayret göstermeden “ah ben de şöyle yapsam” diyen kimselere niyetleri fayda vermez.

AKİKA KURBANI

Yeni doğan çocuk için şükür amacıyla kesilen kurbana, “akıka” adı verilir. Akıka kurbanı kesmek sünnettir. İbn Abbas’tan (r.a.) rivayet edildiğine göre Rasulullah (s.a.s.) Hasan ve Hüseyin için birer akıka kurbanı kesmiş ve bir hadisinde şöyle buyurmuştur: “Her çocuk (doğumunun) yedinci gününde kendisi için kesilecek akıka kurbanı karşılığında bir rehine gibidir. Akıka kurbanı kesildikten sonra çocuğun başı tıraş edilir ve ona isim verilir.” Bu açıdan akıka kurbanı, çocuğun doğduğu günden bulûğ çağına kadar kesilebilirse de doğumun yedinci günü kesilmesi daha faziletlidir. Aynı günde çocuğa isim verilmesi ve saç ağırlığında altın veya değeri miktarınca sadaka verilmesi müstehaptır.

Malumdur ki akıka kurbanı bir sevinç ifadesidir. Müslümanın sevincini bir ibadetle ifade etmesi Yunus’un şu sözlerinde olduğu gibi hayatın gerçek mahiyetinden haberdar olduğunun bir göstergesidir:

*Bu dünyaya gelen kişi
Âhir yine gitse gerek
Misafirdir, vatanına
Bir gün sefer etse gerek*

*Vâde kıldık ol dost ile
Biz bu cihana gelmeden
Pes ne kadar eğleniriz
Ol vademiz yetse gerek*

AYET-İ KERİME VE MEALİ

وَمَا أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ بِالَّتِي تُقَرَّبُكُمْ عِنْدَنَا زُلْفَىٰ إِلَّا مَنْ
 آمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَأُولَٰئِكَ لَهُمْ جَزَاءُ الضَّعْفِ بِمَا عَمِلُوا
 وَهُمْ فِي الْغُرَفَاتِ آمِنُونَ

“Sizi yanınızda değerli kılacak olan ne mallarınız ne de evlatlarınızdır. Ancak iman edip güzel ve hayırlı işler yapanların durumu başkadır. Onlara yaptıklarının kat kat fazlasıyla mükâfat verilecektir.”

Sebe 34/37.

Ayet, servet ve nüfuzunu her türlü kurtuluşun teminatı gibi görenleri uyarmakta, asıl kurtuluşun iman ve ameli salih ile olacağı ifade edilmektedir.

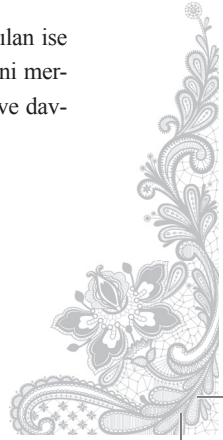
HADİS-İ ŞERİF VE MEALİ

إِنَّ اللَّهَ لَا يَنْظُرُ إِلَىٰ صُورِكُمْ وَأَمْوَالِكُمْ، وَلَكِنْ
 يَنْظُرُ إِلَىٰ قُلُوبِكُمْ وَأَعْمَالِكُمْ

“Allah Teâlâ sizin bedenlerinize ve mallarınıza değil, kalplerinize ve amellerinize bakar.”

Müslim, Birr 33.

İnsanlar genelde dış görünüşe ve servete önem verirler. Hak katında kulu değerli kılan ise Allah'ın rızasını gözeterek yaptığı amellerdir. Kalp, Allah'ın çok değer verdiği insani merkezdir. Bu sebeple onu kötü duygulardan arındırmak, dinin tavsiye ettiği güzel hâl ve davranışlara sahip kılmak gerekir.

HZ. ALİ'NİN ÖĞÜTLERİ

“Kenzü'l-Ummal”de geçtiğine göre Hz. Ali (ra) İbn Mülcem tarafından suikastle yaralandığında oğlu Hz. Hasan ağlayarak yanına girdi. Hz. Ali ona ağlamasının nedenini sorunca: “Neden ağlamayayım, sen dünyanın son, ahretin ilk günündesin” dedi. Hz. Ali ona: “Yavrucuğum, şu nasihatlerimi tuttuğun müddetçe sana zarar gelmez” dedi ve öğütlerini sıraladı: “En büyük zenginlik akıllılık, en büyük fakirlik ise ahmaklıktır. En büyük yalnızlık kendini beğenmek, en büyük fazilet ise güzel ahlaklılıktır. Ahmakla arkadaş olma! Çünkü o sana fayda vereyim derken zarar verir. Yalancıyla arkadaş olma! Çünkü o serap gibidir. Cimriyle arkadaş olma! Çünkü o ihtiyacın olduğunda senden esirger. Karakteri bozuk olanlarla arkadaş olma! Çünkü seni ucuza satar. Amacına ulaşmak isteyen işini yerinde ve zamanında yapar. En hayırlı yakın güzel ahlak, en hayırlı dost akıl, en hayırlı miras edeptir. Dikkat et, kendini beğenmişlikten daha çirkin bir şey yoktur.” (*Hayatü's-Sahabe*, IV/344)

Şairin dediği gibi:

*Edeb bir tâc imiş nûr-u Hüdâ'dan
Giy ol tâcı emin ol her beladan*

AYET-İ KERİME VE MEALİ

وَلَيْسَتِ التَّوْبَةُ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ حَتَّىٰ إِذَا حَضَرَ
أَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ إِنِّي تُبْتُ الْآنَ وَلَا الَّذِينَ يَمُوتُونَ وَهُمْ
كُفَّارٌ أُولَٰئِكَ أَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا

“Kötülük işlemeye devam eden, ölüm gelip çatınca da “Artık tövbe ettim” diyen kimseler ile kâfir olarak ölenlerin tövbesi geçersizdir.”

Nisâ 4/18.

İnsanlar yaşadıkları müddetçe tövbe kapısı açıktır. Ayet, yeis halinde olan kişinin yaptığı tövbe ile küfür üzere yaşamış ve ölmüş kişinin ahiretteki pişmanlığının kabul edilmeyeceğini beyan eder. (bk. Bakara 2/162; Âl-i İmrân 3/91)

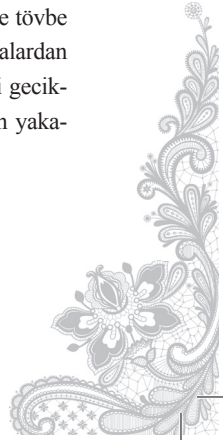
HADİS-İ ŞERİF VE MEALİ

إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقْبَلُ تَوْبَةَ الْعَبْدِ مَا لَمْ يُغْرِغْ

“Bir kul can çekişmeye başlamadığı sürece, Allah Teâlâ onun tövbesini kabul eder.”

Tirmizî, Daavât 98; İbn Mâce, Zühd 30.

Bazıları tövbe ettikten sonra bir daha günah işlemenin çok daha mahzurlu olduğunu zannedip; bu sebeple de tövbe etmeyi ileri bir tarihe bırakırlar. İnsan günahına derhal tövbe etmelidir. Her tövbe bir önceki günahın bağışlanması için yapılır. Günah işlendikçe de tövbe tekrarlanır. Yeni bir günah işlememek, elbette arzu edilen şeydir. Fakat insanın hatalardan kurtulması, melekler gibi günahsız olması mümkün değildir. Şu hâlde tövbe etmeyi geciktirmemeli, daha sonra yaparım diye düşünmemelidir. Çünkü ölümün bizi ne zaman yakalayacağı belli değildir.

TÖVBE

İmam Gazali der ki; insanın bir günahıtan tövbe etmesi için üç şey gerekir: Günahının farkında olmak, bundan sonra yapmamaya azmetmek ve mümkünse geçmişte yaptıklarını telafi etmek... Tövbe ancak bu üçü bir arada olursa gerçekleşir.

Aslında tövbe bir pişmanlıktır. Farkındalık pişmanlığın ön şartı, o işi terk etmek ise neticesidir. Bunu başarmamıza yardım edecek en önemli unsur ise Allah sevgisidir. Kişi günahlarının kendisini her geçen gün Rabbinden uzaklaştırdığını bildiği zaman yanlış yola girenin geri dönmesi gerektiğini anlaması gibi hatalarından geri dönmesi gerektiğini görür.

Kul yanlış girdiği bu yoldan döndüğünde onu kendisinden bile daha çok seven Rabbinin nasıl sevineceğini Efendimiz çölde devesini kaybeden bir adam benzetmesi ile açıklamıştır. Adamın bütün erzakı devenin üstündedir ve bütün aramalarına rağmen devesini bulamaz. Sonunda adım atacak hali kalmaz, yere uzanıp ölümü beklemeye başlar. Bir ara gözünü açar ki ne görsün; devesi yanı başında durmaktadır. Adam o kadar sevinir ki Allah'a şükür için sevinç ve heyecanından yanlışlıkla: "Allahım sen benim kulumsun, ben de senin Rabbinim" der. İşte bir kul hatasından dönüp tövbe ettiği zaman da onu çok seven Rabbi bundan daha fazla sevinir. (*İhyau Ulumi'd-Din*, IV/9 vd)

Kulun işi cürm ile isyân imiş;

Hakk'a layık afv ile gufran imiş.

(Cürm: Günah); (Gufran: Bağışlama)

AYET-İ KERİME VE MEALİ

قُلْ لَوْ أَنْتُمْ تَمْلِكُونَ خَزَائِنَ رَحْمَةِ رَبِّي إِذًا لَأَمْسَكْتُمْ خَشْيَةَ
الْإِنْفَاقِ وَكَانَ الْإِنْسَانُ قَتُورًا

“De ki, Rabbimin rahmet hazineleri sizin elinizde olsaydı, onu harca yapıp tüketmekten korkar, cimrilik ederdiniz. Zaten insan pek cimridir.”

İsrâ 17/100.

Tefsirde “rahmet” kelimesi “mal mülk” olarak açıklanmıştır. Bu ayetten önceki âyetlerde müşriklerin ileri gelenleri alaylı bir tavırla, Hz. Peygamber’e inanmaları için kendilerine menfaat sağlayacak bazı mucizeler gerçekleştirmesini istemişler; bu tutumlarıyla da din konusunu bir menfaat meselesi olarak algıladıklarını ortaya koymuşlardır.

HADİS-İ ŞERİF VE MEALİ

لَوْ أَنَّ لِابْنِ آدَمَ وَادِيًا مِنْ ذَهَبٍ أَحَبَّ أَنْ يَكُونَ لَهُ وَادِيَانِ،
وَلَنْ يَمْلَأَ فَاهُ إِلَّا التُّرَابَ، وَيَتُوبُ اللَّهُ عَلَى مَنْ تَابَ

“İnsanoğlumun bir vadi dolusu altını olsa, bir vadi daha ister. Onun ağzını topraktan başka bir şey doldurmaz. Ama Allah, tövbe edenin tövbesini kabul eder.”

Buhârî, Rikak 10; Müslim, Zekât 116-119.

İnsanın tabiatında doyumsuzluk vardır. Açgözlülük ve kanaatsizlik hem günahdır hem de başka günahlara kapı açar. Açgözlülük derdinden kurtulmanın yegâne çaresi, bu dersten kurtarması için Allah’a yalvarmak; açgözlülük sebebiyle yapılan günahları bağışlaması için O’na yönelmektir.

İSRAF

İsraf, insanın sahip bulunduğu nimetleri gereksiz ve aşırı tüketmesi demektir. İslâm, insanoğlunun yeme, içme ve harcama konusunda dengeli davranmasını istemiştir. Bir âyette: “Ey Ademoğulları, her mescide gidişinizde temiz ve güzel elbiselerinizi giyiniz. Yeyiniz, içiniz, fakat israf etmeyiniz. Çünkü Allah israf edenleri sevmez.” (A'râf, 7/31) buyrulurken israf yasaklanmış, başka bir ayette de “Elini bağlı olarak boynuna asma. Onu büsbütün de açıp savurma. Sonra kınanmış pişman bir halde oturup kalırsın.” (İsrâ, 17/29) buyrulmak suretiyle hem israftan, hem de cimrilikten kaçınılması öğütlenerek dengeli davranılması istenmiştir. Cimrilik, kişinin nefsinin meşru olan şeylerden yararlanmaktan bile mahrum bırakmasıdır. İsraf ise gereğinden fazla harcamak ve tüketimde aşırı gitmektir. İsraf, fert, aile ve toplum hayatında onulmaz yaralar açar ve toplumsal bozulma ve çürümeye götürür. Bir Müslüman dünya üzerindeki maddi ve manevî imkân ve nimetleri kendisine emanet edildiği bilinciyle tüketmeli, bu nimetler üzerinde kendisinin olduğu kadar toplumun da hakkı bulunduğunu unutmamalıdır.

İsrafı düşmeden cimriliğe kaçmadan bütün harcamalarda orta yolu tutabilmek kişinin kendini, imkanlarını ve konumuna göre vazifelerinin neler olduğunu doğru dürüst kavramasıyla mümkündür. Bu da Yunus'un dediği gibi derin bir irfanı gerektirir:

*İlim ilim bilmektir ilim kendin bilmektir
Sen kendini bilmezsin ya nice okumaktır*

AYET-İ KERİME VE MEALİ

لِلْفُقَرَاءِ الَّذِينَ أُحْصِرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا يَسْتَطِيعُونَ ضَرْبًا فِي الْأَرْضِ يَحْسَبُهُمُ الْجَاهِلُ أَغْنِيَاءَ مِنَ التَّعَفُّفِ تَعْرِفُهُمْ بِسِيمَاهُمْ لَا يَسْأَلُونَ النَّاسَ إِلْحَافًا وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ

“(Sadakalar) kendilerini Allah yoluna adayan, yeryüzünde dolaşmaya güç yetiremeyen fakirler içindir. İffetlerinden dolayı (dilenmedikleri için), tanıyıp bilmeyen onları zengin sanır. Sen onları yüzlerinden tanırırsın. İnsanlardan arsızca (bir şey) istemezler. Siz hayır olarak ne verirseniz, şüphesiz Allah onu bilir.”

Bakara 2/273.

Ayette geçen, “yeryüzünde dolaşmaya güç yetiremeyen ve kendilerini Allah yoluna adanmış yoksullar” ifadesini müfessirler Suffe ehli olduğunu ifade etmişlerdir. Bu tarihî durum dışında Allah rızası için O’nun dinini korumak, öğrenmek, öğretmek ve yaymak için çalışanları da kapsar. Burada geçen **sîmâ** “yüzlerindeki nur, ibadet izi, yoksulluğun verdiği solgunluk, üst başta görülen eksiklik” gibi farklı şekillerde yorumlanmıştır. Dilenciligi meslek edinmiş kimseler ayetin kapsamına dahil değildir.

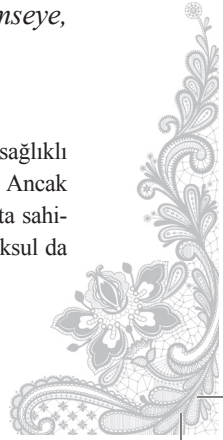
HADİS-İ ŞERİF VE MEALİ

مَنْ يَسْتَعْفِفْ يُعِفَّهُ اللَّهُ، وَمَنْ يَسْتَغْنِ يُغْنِهِ اللَّهُ، وَمَنْ يَصْبِرْ يُصَبِّرْهُ اللَّهُ، وَمَا أُعْطِيَ أَحَدٌ مِنْ عَطَاءٍ خَيْرٌ وَأَوْسَعُ مِنَ الصَّبْرِ

“Kim dilenmekten çekinir, iffetli davranırsa, Allah onun iffetini arttırır. Kim tok gözlü olmak isterse, Allah onu başkalarına muhtaç olmaktan kurtarır. Kim de sabretmeye gayret ederse, Allah ona sabır verir. Hiçbir kimseye, sabırdan daha hayırlı ve büyük bir lütufta bulunulmamıştır.”

Buhârî, Zekât 50, Rikak 20; Müslim, Zekât 124.

Göz ve gönül tokluğu, başkalarının yardımıyla bir şeylere kavuşmaktan çok daha sağlıklı ve şerefli bir yoldur. Mümine de bu yakışır. Her ikramın bir sonu, bir sınırı vardır. Ancak sabır öyle bir nimet ve ikramdır ki, hayatın her safhasını kucaklar ve her türlü şartta sahibinin izzet ve şerefini korumasını sağlar. Sabretmesini bilmeyen kişi varlıklı da, yoksul da olsa, daima rahatsızdır, doyumsuz ve tatminsizdir. Her zaman açtır.

DİLENCİLİK

İslâm'da kural olarak dilencilik yasaklanmıştır. Bunun tek istisnası vardır. O da bir kimsenin çalışamayacak derecede güçsüz hale gelmiş olması ve zarurî ihtiyaçlarını karşılayamamasıdır. Buna göre dilencilik bir kazanç yolu değil, zaruret haliyle sınırlı bir ruhsattır.

Kur'an'da dilencilik insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir tutum olarak değerlendirilmiştir (Bakara, 2/273). Ancak, ihtiyacından dolayı isteyenin zenginlerin mallarından belli bir hakkı olduğu bildirilmiş (Zâriyât, 51/19; Me'âric, 70/25), Hz. Peygamber (s.a.s.)'e hitaben de "isteyeni azarlama." (Duhâ, 93/10) buyrulmuştur. Diğer bir âyette ise iyi bir mü'minin özellikleri arasında ihtiyacından dolayı isteyenlere malından vermesi hususu da sayılmıştır (Bakara, 2/177).

Hız. Peygamber (s.a.s.), yeni Müslüman olan bazı kimselerden Allah'ın birliğine inanıp O'na ibadette bulunmaları ve namaz kılmaları yanında dilencilik yapmayacaklarına dair söz almıştır. Ayrıca hadislerde şeref ve haysiyetini koruyan fakirle yoksulluğunu istismar eden ve dilenmeyi bir kazanç yolu görenler arasındaki ahlâkî farka dikkat çekilmiş elinin emeğiyle geçinme imkânı varken dilenenlerin, özellikle mal biriktirmek için avuç açıp isteyenlerin aslında cehennem ateşi talep ettikleri bildirilmiş bunların dünyada yüzüstülük ederek dilenmelerine karşılık ahirette yüz etleri soyulmuş olarak Allah'ın huzuruna çıkacakları ifade olunmuştur. İnsanlar da dâhil olmak üzere bütün canlıların rızkının Allah tarafından verileceği (Hûd, 11/6) bilincinde olan bir Müslüman dilencilik yapamaz, yapmamalıdır.

Fakrımı erdir tamama Yâ Ganî

Tâ ki bu yoklukla bulayım Seni

(Fakr: Sâdece Allah'a muhtaç olma duygusu); (Ganî: Her şeyin sâhibi zengin; Allah Teâlâ)

AYET-İ KERİME VE MEALİ

مَا أَصَابَ مِنْ مُصِيبَةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي أَنْفُسِكُمْ إِلَّا فِي كِتَابٍ مِنْ قَبْلِ أَنْ نَبْرَأَهَا إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ

“Yeryüzünde ve kendi nefislerinizde uğradığınız hiçbir musibet yoktur ki, biz onu yaratmadan önce, bir kitapta (Levh-i Mahfuz’da) yazılmış olmasın. Şüphesiz bu, Allah’a göre kolaydır.”

Hadid 57/22.

Ayet, olan ve olacak her şeyin Allah’ın ezeli ilminde kayıtlı olduğunu; bunu böylece bilen ve kabul eden insanın kaçırdığı fırsatlara hayıflanarak veya Allah’ın kendisine verdiği imkânların sarhoşluğuna kapılarak ömrünü tüketmemesi gerektiğini ifade eder. Hayattaki her şey bir imtihan gereğidir. İmtihan gereği başa gelecek musibeti önlemek insanın gücü dahilinde değildir; fakat insan bunları bilemeyeceği için, bu onun yükümlülüğünü etkilemez.

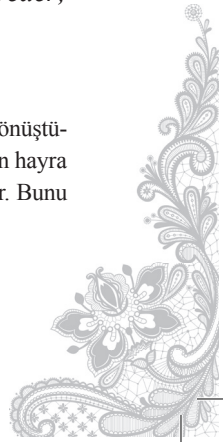
HADİS-İ ŞERİF VE MEALİ

عَجَبًا لِأَمْرِ الْمُؤْمِنِ، إِنَّ أَمْرَهُ كُلَّهُ خَيْرٌ، وَلَيْسَ ذَاكَ لِأَحَدٍ إِلَّا لِلْمُؤْمِنِ، إِنْ أَصَابَتْهُ سَرَّاءٌ شَكَرَ، فَكَانَ خَيْرًا لَهُ، وَإِنْ أَصَابَتْهُ ضَرَّاءٌ، صَبَرَ فَكَانَ خَيْرًا لَهُ

“Müminin durumu gıpta ve hayranlığa değer: Çünkü her hâli kendisi için bir hayır sebebidir. Böylesi bir özellik sadece müminde vardır: Sevinecek olsa, şükreder; bu onun için hayır olur. Başına bir belâ gelecek olsa, sabreder; bu da onun için hayır olur.”

Müslim, Zühd 64.

İman, belâ ve musibete uğramaya mâni değildir. Sabretmek suretiyle belâ nimete dönüştürülebilir. Nimete şükür, nimetin arttırılmasına sebep olduğu gibi, belâya sabır da onun hayra dönüşmesine vesile olur. Şükür ve sabır, bütün hayatı hayır üzere geçirme imkânıdır. Bunu da Allah Teâlâ müminlere ihsan buyurmuştur.

SABIR

Ahlâkî bir kavram olarak, başa gelen musibetlerden dolayı Allah'tan başka kimseye şikâyetçi olmamak, yakınmamak, sızlanmamak; nefse ağır gelen ve hoş gitmeyen şeyler karşısında dünya ve âhiret yararını düşünerek kişinin göstermesi gereken sükûnet ve dayanma gücü demektir.

Diğer ahlâkî faziletlere de kaynaklık etmesi sebebiyledir ki Kur'an'da müminlere ısrarla sabırlı olmaları emrolunmuştur (Kehf, 18/28). Mümin belâ ve musibetlere karşı sabırlı olduğu kadar dinin emirlerini yerine getirme ve yasaklarından kaçınma konusunda da sabırlı olmalıdır (Bakara, 2/249; Meryem, 19/65). Peygamberler çevresindekilere daima sabrı tavsiye etmişlerdir. Meselâ, Hz. Lokman oğluna; "Yavrucuğum! Namazı kıl, doğru ve yararlı olanı emret, kötü ve eğriden vazgeçir, başına gelebilecek her belaya sabırla katlan; bu azim ve kararlılık göstermeye değer bir şeydir." (Lokmân, 31/17) diye öğütte bulunmuştur. Ayrıca Cenab-ı Hak, başına gelen belalara sabırla katlandığı için Hz. Eyyub'u, "O ne güzel kul." (Sâd, 28/44) buyurarak övmüştür.

Hz. Peygamber (s.a.s.) de müminlere başlarına gelen bela ve musibetlere karşı sabırlı olmaları tavsiyesinde bulunmuş, kendisi de "Sabret ve senin sabrın ancak Allah'ın yardımıyla." (Nahl, 16/127) ilâhî buyruğuna uyarak hayatı boyunca sabır konusunda ümmetine örneklik etmiştir.

Sabır büyük bir fazilettir ve ancak Allah'ın yardımı ile başılır. Bu yüzden Süleyman Çelebi'nin dediği gibi zorların kolay olmasını dileyen Allah'ı anmaya devam etmelidir:

Allah âdın her kim ol evvel ana

Her işi âsân ide Allah ana

(Âsân: Kolay)

AYET-İ KERİME VE MEALİ

وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ بِشَيْءٍ مِّنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِّنَ الْأَمْوَالِ
وَالْأَنْفُسِ وَالْثَّمَرَاتِ وَبَشِيرِ الصَّابِرِينَ الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمُ
مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ

“Andolsun ki sizi biraz korku ve açlık; mallardan, canlardan ve ürünlerden biraz azaltma (fakirlik) ile deneriz. (Ey Peygamber!) Sabredenleri müjdele!. O sabredenler, kendilerine bir belâ geldiği zaman: Biz Allah’ın kullarınız ve biz O’na döneceğiz, derler.”

Bakara, 2/155-156.

Ayette insanın dünya hayatında şu dört konuda imtihana tabi tutulacağı bildirilmektedir: Korku, açlık, mal ve ürünlerin noksanlaşması, yakınların ölümüdür. Müminler bir musibete duçar olduklarında onu sabır ile karşılar. “Biz Allah’tan geldik, ona döneceğiz” derler.

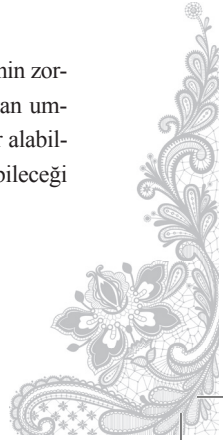
HADİS-İ ŞERİF VE MEALİ

يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى: مَا لِعِبْدِي الْمُؤْمِنِ عِنْدِي جَزَاءٍ، إِذَا قَبَضْتُ
صَفِيَّةً مِنْ أَهْلِ الدُّنْيَا ثُمَّ احْتَسَبَهُ، إِلَّا الْجَنَّةُ

“Allah Teâlâ (kutsi hadiste) şöyle buyurdu: “Dünyada sevdiği bir dostunu aldığı zaman, (sabredip) ecrini Allah’tan bekleyen mümin kulumun katımdaki karşılığı cennettir.”

Buhârî, Rikak 6.

İnsanın dostunu kaybetmesi en büyük musibetlerdendir. Büyük musibetlere sabretmenin zorluğu nispetinde sonucu da büyüktür. Başa gelen belâ ve musibetlerin ecrini Allah’tan almak, Müslümandan beklenen yegâne tavrıdır. İnsanın yaptığı işten Allah katında ecir alabilmesi için iman şarttır. Kâfir, iyi bir davranışta bulunsa bile, imanı olmadığı için alabileceği herhangi bir ödül söz konusu değildir.

RIZÂ

Ebû Saîd el-Hudrî anlatıyor: Rasulullah (s.a.) hummaya (ateşli bir hastalığa) yakalanmıştı. Yanına girdim. Hastalığı çok şiddetli idi. “Ya Rasulullah! Ateşiniz ne kadar yüksek” dedim. “Bizim durumumuz hep böyledir, imtihanlarımız şiddetli, ecirlerimiz de kat kattır” buyurdu. Ben “Ya Rasulullah! Bela ve musibetlere en çok kim maruz kalır” diye sordum. “Peygamberler” buyurdu. “Sonra kimlerdir” diye sordum. “Âlimler” dedi. “Sonra kimlerdir” diye sorunca buyurdu ki: “Dünyayı ıslah etmek isteyen salih kişiler. Onlar bazen hayatları boyunca hastalıkla veya fakirlikle imtihan edilirler. Öyle ki bazen üzerlerine giyecekleri bir aba bile bulamazlar. Böyleyken onların iç dünyalarındaki huzur ve Allah’a minnet duygusu sizden birinin Allah’ın bol bol ihsanlarına kavuşurken duyduğu zevkten daha büyüktür”. (*Hayatü’s-Sahabe*, III/146)

Tasavvufta rıza mertebesi denen bu durum, kişinin değiştiremeyeceği durumlarda iç huzurunu ve Allah’a güvenini hiç bozmayıp her durumda O’na hamd etmesidir. Nimetler verdiğinde de belalara düşer kıldığında da kişinin Rabbinden razı olması, demektir. Yunus’un dediği gibi:

*Hoştur bana senden gelen
Ya hilal ü yahut kefen,
Ya gonca gül, yahut diken..
Kahrın da hoş lutfun da hoş.*

*Gelse celalinden cefa
Yahut cemalinden vefa,
İkisi de cana safa...
Kahrın da hoş, lutfun da hoş.*

AYET-İ KERİME VE MEALİ

وَضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا قَرْيَةً كَانَتْ آمِنَةً مُطْمَئِنَّةً يَأْتِيهَا رِزْقُهَا رَغَدًا
مِنْ كُلِّ مَكَانٍ فَكَفَرَتْ بِأَنْعُمِ اللَّهِ فَأَذَاقَهَا اللَّهُ لِبَاسَ الْجُوعِ
وَالْخَوْفِ بِمَا كَانُوا يَصْنَعُونَ

“Allah (ibret için size) bir şehri örnek verdi. Bu şehir güvenli (ve) huzurlu idi. Rızkı o şehre her yerden bol bol gelirdi. Sonra onlar, Allah’ın nimetlerine karşı nankörlük ettiler. Allah da onlara, yaptıklarından ötürü açlık ve korku (havf) sıkıntısı tattırdı.”

Nahl, 16/112.

Ayette sözü edilen şehir Mekke’dir. Mekke halkı, Harem-i Şerif hürmetine âfetlerden emîn, güven ve rahat içinde idi. Buna rağmen onlar nimetlere nankörlük edip, Allah’ın son elçisi Hz. Muhammed (s.a.s.)’i yalanlayanlardır. (*Hülâsatu’l-Beyân, VII/ 2908.*)

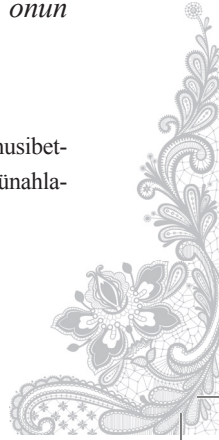
HADİS-İ ŞERİF VE MEALİ

مَا يُصِيبُ الْمُسْلِمَ، مِنْ نَصَبٍ وَلَا وَصَبٍ، وَلَا
هَمٍّ وَلَا حُزْنٍ وَلَا أَذًى وَلَا غَمٍّ، حَتَّى الشُّوْكَةِ
يُشَاكُّهَا، إِلَّا كَفَّرَ اللَّهُ بِهَا مِنْ خَطَايَاهُ

“Yorgunluk, sürekli hastalık, tasa, keder, sıkıntı ve gamdan, ayağına batan dikene varıncaya kadar müslümanın başına gelen her şeyi, Allah, onun hatalarını bağışlamaya vesile kılar.”

Buhârî, Merdâ,1, 3; Müslim, Birr 49.

İman öyle büyük bir değerdir ki, baş ağrısını bile mukafata dönüştürür. Bela ve musibetler her zaman ceza değildir. Bazen da rahmettir. Sabreden mümin için sıkıntıları, günahlarına kefarettir. Bu da bir nimettir.

TÖVBE

Tövbe, İslâmî bir kavram olarak, kulun işlediği kötülük ve günahlara pişman olup, onları terk ederek Allah'a yönelmesi, emirlerine uymak ve yasaklarından kaçınmak sûretiyle Allah'a sığınarak bağışlanmasını dilemesi demektir. Günahlardan dolayı tövbe etmek farzdır. Tövbe, Hz. Âdem'le başlar ve kulluğun bir göstergesidir. Bir âyette tövbenin nasûh olması istenmiştir (Tahrim 88/8). Nasûh tövbe ise samimi, ciddi ve günaha bir daha dönmek üzere yapılan tövbedir.

Hz. Peygamber (s.a.s.) de her konuda olduğu gibi tövbe konusunda da ümmetine örneklik etmiş, mü'minleri tövbe etmeye davet etmiştir. Küfürden imana dönmek kâfirlerin, kötülüklerden iyiliklere dönmek fâsıkların, kötü huylardan iyi ahlâka dönmek ebrârın (iyilerin), mâsivâdan Hakk'a dönmek nebi ve velilerin tövbesidir. Tövbenin bir kısım şartları vardır. Günaha pişmanlık duymak, günahı derhal terk etmek ve bir daha eski hâle dönmeye azmetmek. Tövbenin rükünleri ise, farzların yerine getirilmesi, borçların ödenmesi, helâl lokma yenilmesidir.

Kişi kendinin farkında değilse tevbe etme ihtiyacı da duymaz. Bu onun için en büyük felakettir. Bu duruma düşmemek için insan Yunus'un dediği endişeyi hep taşımalıdır:

*Acep bu benim canım azad ola mı ya Rab
Yoksa yedi Tamu da bana kala mı ya Rab
Can hulkuma geldikte, Azrail'i gördükte
Ya canımı aldıkta âsân ola mı ya Rab*

(Tamu: Cehennem; Hulkum:Boğaz; âsân: Kolay)

AYET-İ KERİME VE MEALİ

ثُمَّ لَتُسْأَلُنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ

“Sonra o gün nimetlerden mutlaka sorguya çekileceksiniz.”

Tekâsür, 102/ 8.

Ayet, Allah’ın verdiği nimetlerin şükürünü yerine getirmek üzere O’nun yolunda ve emrettiği şekilde değerlendirmeyip de onları başkalarına karşı övünme ve kendini üstün görme aracı yapanların bu nimetlerden hesaba çekilecekleri haber verilmiştir.

HADİS-İ ŞERİF VE MEALİ

مَنْ يُرِدِ اللَّهُ بِهِ خَيْرًا يُصِبْ مِنْهُ

“Allah, hayrını dilediği kişiyi sıkıntıya sokar.”

Buhârî, Merdâ 1.

İmam Gazzâlî, konuya üç ayrı yorum getirmiştir:

1. Münafığın başına gelen musibet ve hastalıklar. Münafık, sıkıntıya sabretmeyip şikâyetle bulunduğu için bunlar onun hakkında tam bir ceza anlamı taşır.
2. Müminin hastalık ve musibeti. Mümin, bunların Allah’tan geldiği bilinci içinde sabreder. Böylece de sıkıntıları günahlarına keffaret olur.
3. Şükür ve rıza halindeki olgun müminlerin hastalık ve sıkıntıları. Bunlar belâ ve musibet halinde de Allah’a hamd ve şükür görevlerini yerine getirirler. Öylece onların sıkıntıları, Allah katındaki derecelerinin yükselmesine vesile olur.

BELA VE MUSİBET

Bela ve musibetleri üç grupta değerlendirmek gerekir:

- 1) İnsan iradesinin söz konusu olmadığı belalar ve musibetler (depremler, engelli olarak doğmak gibi).
- 2) İnsan iradesinin kısmen söz konusu olduğu belalar ve musibetler (kısmen kabahatli olduğumuz trafik kazaları gibi).
- 3) İnsan iradesinin söz konusu olduğu belalar ve musibetler (alkollü araç kullanarak sebebiyet verilen kazalar, dikkatsizlik ve tedbirsizlik sonucu maruz kalınan hastalıklar gibi).

Allah'ın ilmine bakan boyutuyla bunların hepsi kader olmakla birlikte, ilki ve belli oranda ikincisi terim anlamıyla da kaderdir. Bu çeşit bela ve musibetler sabretmek şartıyla günahlara keffaret olduğu gibi Allah katında daha yüksek derece almaya da vesiledir. Sonuncusu ise insanların hatasından kaynaklandığı için, ilahi ilim açısından kaderin dışında olmamakla beraber insanlar bundan sorumludur. Mümine düşen her çeşit bela ve musibetlerden Allah'a sığınmak, fakat eğer bunlara maruz kalınırsa sabretmek ve kadere inanarak teselli bulmaktır. Şunu unutmamak gerekir ki Allah sonsuz rahmet ve inayet sahibidir. Dolayısıyla musibete maruz kalan bir kimseyi, sabretmesi şartıyla büyük mükâfatlara nail kılacaktır. Ayrıca Allah insanları imtihan ettiği için, dilerse birtakım bela ve musibetler verebilir. İnsanlar bu durumda kulluklarının gerektirdiği tutum içinde olmalıdırlar.

Bir diğer açıdan bakıldığında ise yaşanan sıkıntılar bizi olgunlaştırır ve kişiliğimize derinlik katar. Belki de Yunus'un derdi olmayanları meclisinde görmek istemeyişi bu yüzdendir:

Erenlerin sohbeti artırır marifeti

Bî-derdleri sohbetten her dem süresim gelir

(Bî-dert: Dertsiz)

AYET-İ KERİME VE MEALİ

وَاتَّقُوا فِتْنَةً لَا تُصِيبَنَّ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْكُمْ خَاصَّةً وَاعْلَمُوا أَنَّ
اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ

“Bir de öyle bir fitneden sakının ki o, içinizden sadece zulmedenlere erişmekle kalmaz (umuma sirayet ve hepsini perişan eder). Biliniz ki, Allah’ın azabı şiddetlidir.”

Enfal 8/25.

Fitne yani “toplum içinde imanın bozulması, baskı, düzensizlik, kargaşa, hukukun çiğnenmesi, hakka dayanmayan gücün hâkim olması ve böylece kulluk imtihanının kaybedilmesi tehlikesi” ya el birliği ile engellenecek ya da bunun zararı sınırlı kalmayacak, hak edenlerin yanında suçsuzlara da dokunacaktır. Peygamber Efendimiz fitne konusunda ümmetini uyarış, “Toplumda pislik çoğalırsa içlerinde iyiler bulunsa bile helâkten kurtulamazlar” buyurmuştur (Buhârî, “Fiten”, 4, 28).

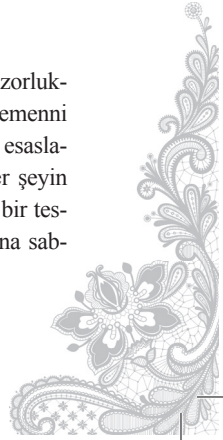
HADİS-İ ŞERİF VE MEALİ

لَا يَتَمَنَّيَنَّ أَحَدُكُمْ الْمَوْتَ لِيُضْرَّ نَزَلَ بِهِ، فَإِنْ كَانَ لَا بُدَّ مُتَمَنَّيًّا
فَلْيَقُلْ: اللَّهُمَّ أَحْيِنِي مَا كَانَتْ الْحَيَاةُ خَيْرًا لِي، وَتَوَفَّنِي إِذَا
كَانَتْ الْوَفَاةُ خَيْرًا لِي

“Başına bir musibet geldi diye hiçbiriniz ölümü temenni etmesin. Mutlaka böyle bir şey temenni etmek zorunda kalırsa: ‘Allah’ım, benim için yaşamak hayırlı olduğu sürece beni yaşat, hakkımda ölüm hayırlı olduğu zaman da beni öldür’ desin.”

Buhârî, Merdâ 19; Daavât 30; Müslim, Zikir 10, 13.

Şehid olmak gibi bir sebeple ölmeyi arzu etmek caizdir. Ancak dünyevî sıkıntı ve zorluklar karşısında ölümü temenni etmek, acizliktir. Fakat acizlik de olsa, bazen ölümü temenni etme zorunluğu doğabilir. İşte bu noktada sevgili Peygamberimiz, yapılması İslâm esaslarına aykırı olmayan ve insan tabiatına da uygun olan bir yolu göstermektedir. Her şeyin hayırlısını isteyerek işi Allah Teâlâ’nın irâde ve ilmine havale etmek gerekir. Böyle bir teslimiyet, sıkıntısındaki müslümanı hem iman ve tevekkül çizgisinde tutacak hem de ona sabretme gücü verecektir.

İNTİHAR

Beden, Cenâb-ı Hakk'ın bahsettiği en büyük nimet olup insana verilmiş bir emanettir. Emaneti ancak veren alır. Hiç kimsenin, Allah'ın koyduğu sınırları aşarak bu emanete kast etmeye hakkı yoktur. Bu sebeple cana kıymak büyük bir günah, büyük bir suçtur. Bu hususta Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: “Meşru bir hak karşılığı olmadıkça Allah'ın haram (dokunulmaz) kıldığı canı öldürmeyin.” (En'am, 6/151) “Kim, bir insanı, bir can karşılığı veya yeryüzünde bir bozgunculuk çıkarmak karşılığı olmaksızın öldürürse, o sanki bütün insanları öldürmüştür” (Mâide, 5/32).

Cana kıyma yasağı kişinin kendi canı konusunda da aynen geçerlidir. Hiç kimse, “Can benim, dilersem ona kıyar, intihar ederim” diyemez. Başkasının hayatına kıymak nasıl büyük bir günah ise, insanın kendini öldürmesi de böyle büyük bir günahdır. “Kendinizi helak etmeyin” (Nisâ, 4/29) ayeti kişinin kendi canına kıymasını da yasaklamaktadır. Hz. Peygamber de (s.a.s.): “İntihar eden kişi ne ile intihar etmişse hesap günü onunla azap edilir.” (Buhârî, Cenâiz 84; Müslim, İman 176, 177) buyurarak, intihar eden kişinin ahirette göreceği cezaya işaret etmiştir.

İntihar edenin cenaze namazı kılınır. Müslüman kabristanına defnedilir. Geride bıraktığı mallarına, oğul-kız, baba-ana, kardeşler vb. mirasçı olurlar. Normal şekilde ölen kimselere yapılan her işlem intihar edene de yapılır,

İntihar edenin ahirette affedilip affedilmeyeceğini ancak Allah bilir. Dilerse affeder, dilerse günahının cezasını verir. Bu takdirde günahı kadar ceza gördükten sonra cennete girer. Zira Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurmuştur: “Şüphesiz Allah, kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamaz. Bunun dışında kalan (günah)ları ise dilediği kimseler için bağışlar. Allah'a şirk koşan kimse, şüphesiz büyük bir günah işleyerek iftira etmiş olur” (Nisa, 4/48).

AYET-İ KERİME VE MEALİ

الَّذِينَ يُنْفِقُونَ فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ وَالْكَآظِمِينَ الْغَيْظَ وَالْعَافِينَ
عَنِ النَّاسِ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ

“O takvâ sahipleri ki, bollukta da darlıkta da Allah için harcarlar; öfkelerini yutarlar ve insanları affederler. Allah da güzel davranışta bulunanları sever.”

Ali İmran 3/134.

Ayette, İslâm'da ideal ahlâk tipi olan “takvâ sahibi (müttaki) insan”ın temel ahlâkî nitelikleri sayılmaktadır. Bunlar, her durumda cömert olmak, öfkeyi yenmek, insanları bağışlamak, kendi hatasını kabul etmek ve bundan vazgeçmek gibi niteliklerdir.

HADİS-İ ŞERİF VE MEALİ

لَيْسَ الشَّدِيدُ بِالصُّرْعَةِ، إِنَّمَا الشَّدِيدُ الَّذِي يَمْلِكُ نَفْسَهُ عِنْدَ الْغَضَبِ

“Gerçek babayiğit, güreşte rakibini yenen değil, öfkelendiği zaman nefesine hâkim olan kimsedir.”

Buhâri, Edeb 102; Müslim, Birr 106-108.

Dinimizin övüp takdir ettiği yiğit, yarışta, güreşte rakibini yenen kimse değil, kin ve öfkeyle olduğu zaman nefisini kötü bir söz ve davranıştan alıkoyabildir. Bu sebeple bir hadis-i şerifte: “Nefsle mücadele, düşmanla mücadeleden daha zordur” buyurulmuştur.

ÖFKEYİ YATIŞTIRMAK

Rivayete göre bir padişah, suçsuz bir esirin öldürülmesini emretti. Zavalı esir hayatından ümidini kesince kendi dilinde padişaha sövüp saymaya başladı. Nitekim bilgiler de mağlup kedinin can havliyle köpeğe saldırması gibi canından bıkan insanın içinde ne varsa ortaya dökeceğini söylerler. Padişah esirin ne dediğini merak etti. Orada bulunan iyi kalpli bir vezir “Cennet öfkesini yenenler ve insanları affedenler için hazırlanmıştır (Ali İmran 133-134) ayetini okuyor deyince hükümdar acıyarak esiri affetti. Fakat ilk veziri pek de sevmeyen bir başka vezir “padişahın huzurunda yalan söylemek yakışık olmaz” deyip esirin sözlerinin gerçek anlamlarını söyleyiverdi. Hükümdarın canı sıkıldı ve “Onun yalanını senin doğrudan daha fazla beğendim. Zira onun maksadı iyilik ve hayırken seninkinde habislik ve kötülük var. Bilmez misin ki bir işin iyi bitmesi için –mesela dargın bir karı kocayı barıştırmak için- sarf edilen yalan söz, fitne fesat çıkaran doğru sözden daha iyidir.”dedi.

Bostan ve Gülistan

Yunus’un şu sözleri de adeta bu hikayeden alınacak ibreti özetler gibidir:

Keleci bilen kişinin yüzünü ağede bir söz

Sözü bişirip diyenin işini sağede bir söz

Söz ola kese savaşı söz ola kesdire başı

Söz ola ağulu aşı yağ ile bal ede bir söz

(Keleci: anlamı tam söz)

AYET-İ KERİME VE MEALİ

إِنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ وَاللَّهُ عِنْدَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ

“Doğrusu mallarınız ve çocuklarınız sizin için bir imtihandır. Büyük mükâfat ise Allah’ın yanındadır.”

Teğabun 64/15.

Mekkelilerden bazı kimseler Müslüman oldu ve Medineye hicret etmek istediler. Aileleri onların hicret etmelerine mani oldu. Bu sebeple Allah Teâlâ onlardan sakinmalarını, onlara boyun eğmemelerini emretti. İnsanın sahip olduğu bütün imkanlar imtihan vesilesidir.

HADİS-İ ŞERİF VE MEALİ

مَا يَزَالُ الْبَلَاءُ بِالْمُؤْمِنِ وَالْمُؤْمِنَةِ فِي نَفْسِهِ وَوَلَدِهِ وَمَالِهِ حَتَّى يَلْقَى اللَّهَ وَمَا عَلَيْهِ خَطِيئَةٌ

“Erkek olsun, kadın olsun mü’min, Allah’a günahsız olarak kavuşuncaya kadar kendisinden, çoluk çocuğundan, malından belâ eksik olmaz.”

Tirmizi, Zühd 57.

İnsanın, bizzat kendisinin hastalanması, ihtiyaçlarını görememesi, işsizliği, çocuklarının ölümü, itaatsizliği gibi anne-babaya elem ve üzüntü veren halleri, yangın ve hırsızlık gibi sebeplerle mal ve servetinin bir kısmının veya tamamının telef olması ve benzeri hallerin her Müslüman kadın ve erkeğin başına geleceği, ancak sabredilmesi halinde, bunların günahlardan arınma vesilesi olacağı bildirilmektedir. Hadisteki “Allah’a kavuşuncaya kadar” ifadesi, “ölüm”den kinayedir.

ÖLÜMÜ TEMENNİ ETMEK

Yüce Allah çeşitli hikmetler gereği kullarını imtihan eder. Bu imtihan O'nun bizi öğrenmesi için değil, bizim kendimizi öğrenmemiz içindir. Yaşanan imtihanlar neticesinde insanların iyileri kötülerinden, ikrama layık olanı olmayanından seçilmiş olur. Nitekim altın dahi ancak ateşten geçirilmekle saf hale gelir.

Bir imtihana maruz kalan kişinin bunu hakkıyla aşmak için gereken sabır ve ahlaki göstermesi lüzum ettiği gibi dualarında da Allah'tan yardım istemelidir.

Çeşitli kaynakların bildirdiğine göre Efendimizin çokça yaptığı dualardan bazıları şöyledir: “Allahım! Senden hakkımda takdir ettiğine kalbimi razı kılmanı, gizli açık her yerde kalbimi, senin korkunla doldurmanı, gerek öfke gerek hoşnutluk durumunda hak söz söylememi temin etmeni, fakirlikte ve zenginlikte tutumlu olmaya muvaffak kılmanı dilerim. Senden tükenmeyen bir nimet, ardı kesilmeyen bir mutluluk, ölümden sonra rahatlık ve cemalini görmenin lezzetini dilerim. Senden, zarar veren bir mihnet ve saptıran bir fitneye maruz kalmadan sana kavuşmayı isterim. Allahım! Gaybın tamamını bilen ilmin ve her şeyi yaratan gücün hürmetine yaşamam hayırlı olduğu müddetçe beni yaşat, ölüm benim için daha hayırlı olduğunda ise canımı al! Bizi iman nimeti ile süsle, doğru yola ermiş ve o yola rehberlik edenlerden eyle!” (*Zâdu'l-meâd*, III/34.)

Müslüman bu dünyanın asıl olmayıp geçici bir oyalanma yeri, bir imtihan süreci olduğunu bilir ve onun değerini abartmaz. Öyle olunca da yaşadıklarının zorluğu nispeten kolaylaşır.

Bu zaviyeye ermek için hayata Yunus gibi bakmak gerekir:

Mal sahibi mülk sahibi hani bunun ilk sahibi

Mal da yalan mülk de yalan var biraz da sen oyalan

AYET-İ KERİME VE MEALİ

خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ

”(Resûlüm!) Sen af yolunu tut, iyiliği emret ve cahillerden yüz çevir.”

Araf 7/199.

Bu ayette bütün ilâhî dinlerin üç temel ahlâk kuralına yer verilmiştir: **1. Afv/Kolaylık** a) İnsan ilişkilerinde kolaylık yolunu seçmek, başkalarını külfet ve meşakkate sokacak tutum ve davranışlardan, beklentilerden uzak kalmak (Zemahşeri, II, 110) b) Malın ihtiyaçtan fazlasını muhtaçlara vermek. **2. İyiliği emretme.** “Türkçede “örf” şeklinde telaffuz edilenurf kelimesi, “bilme, tanıma” “iyilik olarak bilinen ve benimsenen şey” anlamında kullanılır. **3. Cahillere aldırmmamak.** (bk. Mâide 5/50; Feth 48/26).

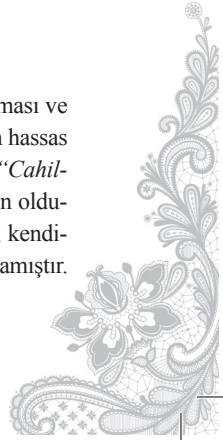
HADİS-İ ŞERİF VE MEALİ

فَقَالَ لَهُ الْحُرُّ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى قَالَ لِنَبِيِّهِ صَلَّى
اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: { خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ
الْجَاهِلِينَ } وَإِنَّ هَذَا مِنْ الْجَاهِلِينَ، وَاللَّهُ مَا جَاوَزَهَا عُمُرُ
حِينَ تَلَاهَا عَلَيْهِ، وَكَانَ وَقَافًا عِنْدَ كِتَابِ اللَّهِ

(Uyeyne b. Hısn halife Hz. Ömer’e gelmiş ve adaletli davranmadığını söyleyerek ileri geri konuşmuştu. Onun -usule riayet etmeden yaptığı-konuşmasına Hz. Ömer sinirlenmiş ve cezalandırmak istemişti. Bu esnada orada bulunan Hurr b. Kays:) Ey Müminlerin emiri, Allah, Peygamberine “Affi seç, iyiliği emret, cahilleri cezalandırmaktan vazgeç!” buyurdu. Bu da cahillerdendir, dedi. Allah’a yemin ederim ki, Hurr bu âyeti okuyunca Ömer, Uyeyne’yi cezalandırmaktan vazgeçti. Zaten Ömer, Allah’ın kitabına son derece bağlı idi.

Buhârî, Tefsîru sûre (7), 5, İ’tisâm 2.

Hilâfet makamında kendisine böylesine laflar söyleyen Uyeyne’ye Hz. Ömer’in kızması ve onu cezalandırmak istemesi pek tabiidir. Ancak durumu kavrayan ve Hz. Ömer’in en hassas olduğu noktaları bilen Hurr b. Kays, “Cahillerin kusuruna bakma” anlamına gelen “Cahillerden yüz çevir” ayetini hatırlatarak, amcasının da bu ayette işaret edilen cahillerden olduğunu söylemiştir. Hz. Ömer, Kur’an-ı Kerîm’e çok bağlı bir Müslüman olduğu için, kendisine hatırlatılan ayetin çizdiği hududu aşmamış, sabretmiş ve Uyeyne’yi cezalandırmamıştır.

AFFEDİCİ OLMAK

Bir defasında Allah Rasulü'nün huzuruna hırsızlık yapan bir adam getirdiler. Şahitlerin dinlenip suçunun sabit olması üzerine Efendimiz aleyhisselamin emriyle eli kesildi. Bu sırada Efendimiz'in yüzünden üzüntüsü açıkça okunuyordu. Sanki yüzüne kül serpilmiş gibiydi. "Ya Rasulallah! Her halde bu size çok ağır geldi" dediler. Bunun üzerine Efendimiz "Benim elimden bir şey gelmez. Oysa sizler arkadaşınız aleyhinde şeytana yardımcı oldunuz. Allah affedicidir, affetmeyi sever. Fakat şer'i cezayı gerektiren bir suçu işleyen kişi yöneticinin huzuruna getirildiğinde ona ceza uygulamak da onun görevidir" buyurdu.

Efendimiz affin taraflar hakimnin huzuruna çıkıp yasalar uygulanmaya konulmadan önce kendi aralarında anlaşmaları yoluyla olması gerektiğini söyler ve masum birini yanlışlıkla cezalandırmaktansa suçlu birini yanlışlıkla affetmenin daha hayırlı olduğunu ve hakimlerin bu nedenle hep af yolunu tutmalarını isterdi.

Sahabenin önde gelenlerinden olan İbn Mesud da şöyle derdi: "Bir kardeşinizi günah işlerken gördüğünüzde şeytanın sevincine katılarak ona kötü söz söylemeyin. O gınahtan kurtulması için Allah'tan yardım isteyin." (*Hayatü's-Sahabe*, III/18)

Şairin dediği gibi hepimiz Allah'ın af ve merhametine muhtaç olan günahkârlarız:

*Ey rahmeti bol padişah cürmüm ile geldim sana
Ben eyledim hadsiz günah cürmüm ile geldim sana
Hadden tecavüz eyledim, günah deryasın boyladım
Malum sana ben neyledim cürmüm ile geldim sana
Ahmet Kuddusi*

(Cürm: Günah, isyan, hata)

AYET-İ KERİME VE MEALİ

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا لَقِيتُمْ فِتْنَةً فَاتَّبِعُوا وَادْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَا تَنَازَعُوا فَتَفْشَلُوا وَتَذْهَبَ رِيحُكُمْ وَاصْبِرُوا إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ خَرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بَطْرًا وَرِئَاءَ النَّاسِ وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَاللَّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطٌ

“Ey iman edenler! Bir bölükle karşılaşırsanız sebat edin ve Allah’ı çok anın ki başarıya ulaşsınız. Allah’a ve Peygamber’ine itaat edin; çekişmeyin, yoksa korkar başarısızlığa düşersiniz ve kuvvetiniz gider. Sabredin, doğrusu Allah sabredenlerle beraberdir. Yurtlarından şımararak, insanlara gösteriş yaparak çıkan ve Allah yolundan men edenler gibi olmayın.”

Enfâl 8/45-47.

Müşriklerin Bedir’e doğru hareket etmeleri mallarını koruma zaruretine, dolayısıyla meşru savunma hakkına dayanmıyordu; çünkü Cuhfe’ye geldiklerinde Ebû Süfyan’ın yol değiştirdiği ve kervanı kurtardığı bilgisini almışlardı. Ebû Cehil şımarıklık ve kendini beğenmişlik psikolojisiyle şöyle diyordu: “Bedir’e varıp orada şarap içmeden, cariyelerin müzik icralarını dinlemeden, Muhammed’i yendiğimizi duyurup yaymak üzere çevrede yaşayan Araplar’a, keseceğimiz develerle ziyafetler vermeden dönmeceğiz” (İbn Hişâm, Sîre, II, 270). Müminler ise sadece hak ve adalet için savaşırlar.

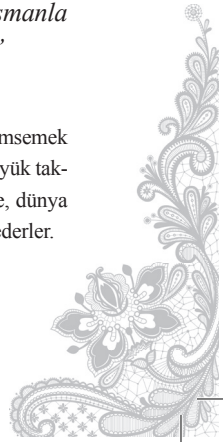
HADİS-İ ŞERİF MEALİ

لَا تَتَمَنَّوْا لِقَاءَ الْعَدُوِّ، وَاسْأَلُوا اللَّهَ الْعَافِيَةَ، فَإِذَا لَقِيتُمُوهُمْ فَاصْبِرُوا،
وَاعْلَمُوا أَنَّ الْجَنَّةَ تَحْتَ ظِلَالِ السُّيُوفِ

“Düşmanla karşılaşmayı arzu etmeyiniz; Allahaftan afiyet dileyiniz. Fakat düşmanla karşılaşınca da sabrediniz ve biliniz ki, cennet kılıçların gölgesi altındadır.”

Buhârî, Cihad 112; Müslim, Cihad 20.

Düşmanla karşılaşmayı temenni etmek, bir anlamda kendine aşırı güvenmek ve düşmanı küçümsemek demektir. Düşmanla karşılaşmayı istemek ahlâkî bir zaaf, kendisine aşırı güvenmek ise, çok büyük taktik hatasıdır. Her ikisi de insanın başarısını değil, yenilgi ve perişanlığını hazırlar. Bu sebeple, dünya ve ahirette afiyet, belâsız ve sıkıntısız bir hayat istemek gerekir. Ancak başa gelince de sabrederler.

BULUNTU MAL/LUKATA

Başkalarının rızası olmadan mallarını ellerinden almak caiz olmadığı gibi, kaybettikleri mal ya da eşyayı alıp sahiplenmek de caiz değildir.

Bir kimse bir yerde bir miktar para veya eşya bulsa onu sahibine vermek üzere alabilir. Ancak kendine mal edinmek üzere alması başkasının malını gasp hükmündedir. Buluntu eşya konusunda takip edilecek yol şöyledir:

Bulunduğu yerde bırakıldığı takdirde telef olmasından korkulan bir şeyi sahibine vermek üzere almak vacip; telef olmayacak şeyleri almak ise mubahtır.

Bir kimse bulduğu bir şeyi alırken, onu sahibine teslim etmek üzere aldığına çevresindekileri şahit tutar. Bulunan eşyanın sahibi çıkar ve onun kendisine ait olduğunu ispat ederse eşyayı ona teslim eder.

Buluntu eşya, onu sahibine vermek üzere alanın yanında emanet durumundadır. Bir kusuru olmaksızın bu mal kaybolursa veya telef olsa, sahibi çıktığında bedelini ona ödemekle yükümlü olmaz

Buluntu eşyayı elinde bulunduran kimse bunu malın değerine göre uygun görülen bir süre ilan eder ve bekler. Sahibi çıkmazsa o malı yoksul kimselere sahibi adına tasadduk eder; kendisi muhtaç ise ondan istifade edebilir. Ancak, daha sonra sahibinin çıkması halinde bedelini öder. Sahibinin aramayacağı düşük değerli şeyler ise beklemeye gerek kalmaksızın ihtiyaç sahiplerine verilebilir; bulanın ihtiyacı varsa o da kullanabilir

AYET-İ KERİME VE MEALİ

وَلَمَّا بَرَزُوا لِجَالُوتَ وَجُنُودِهِ قَالُوا رَبَّنَا أَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا
وَتَيْتْ أَقْدَامَنَا وَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ

”(Tâlût’un askerleri) Câlût ve askerleriyle karşı karşıya gelince şöyle dediler: “Ey Rabbimiz! Üzerimize sabır yağdır, ayaklarımızı sağlam bastır ve şu kâfir kavme karşı bize yardım et.”

Bakara 2/250.

Tâlût kıssasında tedbir ve tevekkül emredilmektedir. Tâlût’un yaptığı bu denemeyi Allah’a izâfe etmesi (“Allah sizi deneyecek” demesi), Tâlût’un Allah’ın emri ile komutan tayin edilmesine işaret eder. Ayette sıkıntılı anlarda sabır ve sebat vermesi için Allah’a niyazda bulunmamız istenmektedir. Bu dua aynı zamanda direnme ve sebat gösterme konusunda bir telkin mahiyetindedir.

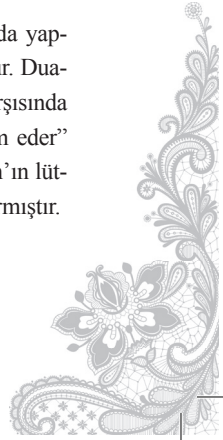
HADİS-İ ŞERİF MEALİ

اللَّهُمَّ، مُنْزِلَ الْكِتَابِ، وَمُجْرِيَ السَّحَابِ، وَهَازِمَ
الْأَحْزَابِ، اهْزِمْهُمْ، وَانصُرْنَا عَلَيْهِمْ

(Peygamberimiz düşmana karşı şöyle dua ederdi) “Ey Kur’an’ı indiren, bulutları gökyüzünde gezdiren ve düşman saflarını darmadağın eden Allah’ım, düşmanı perişan et ve bizi onlara karşı muzaffer kıl!” Buhârî,

Cihâd 112; Müslim, Cihâd 20.

Duanın Peygamberimiz’in hayatında özel bir yeri vardı. Yaşantısının her safhasında yaptığı bir dua mutlaka olmuştur. Düşmanla karşılaşıncı yaptığı dualardan biri de budur. Duasında yüce Allah’ın kudretini değişik ifadelerle dile getirmiş ve ardından düşman karşısında Allah’ın yardımını talep etmiştir. Allah Rasûlü, “Allah peygamberine zaten yardım eder” gibi bir düşünceye asla kapılmamış, kim olursa olsun muvaffakiyetin yalnızca Allah’ın lütfuyla olacağını da bilincinde, her şartta bir kul olarak ellerini açık yaradana yalvarmıştır.

SAVAŞ VE DUÂ

Peygamberimizin sırdaşı Huzeyfe b. Yeman, Efendimiz'in vefatından sonra bir gün Rasulullah ile yaşadıklarını anlatırken orada bulunanlardan bazıları "Vallahi eğer biz de o günlere erişseydik şöyle şöyle yapardık." demeye başladılar. Bunun üzerine Huzeyfe "O günleri temenni etmeyin" dedi ve Ahzab savaşında yaşadıklarını anlatmaya başladı: "Savaşın ilerleyen günlerinden birinde soğuk ve rüzgarlı bir gece vakti öyle bir karanlık çökmüştü ki parmaklarımızı dahi göremiyorduk. Üst taraftan Mekkeliler alt taraftan ise Kureyza Yahudileri arasında kalmıştık. Münafıklar birer ikişer çeşitli bahanelerle izin alıp ayrılıyorlardı. Ben soğuktan ve korkudan tir tir titriyordum. Üzerimde dizlerimi dahi örtmeyen hanımımın hırkasından başka beni soğuktan koruyacak bir şey yoktu. Rasulullah beni düşman tarafına gidip neler olduğuna bakmam için görevlendirdi. Hâlbuki ben insanların en korkağı ve en çok üşüyeniydim.

Yola çıktığımda Allah Rasülü: "Allah'ım onu önünden, ardından, sağından, solundan, üstünden, altından gelecek her beladan koru!" diye dua ediyordu. Düşman karargahına girdim, konuşmalarını dinledim, açlık ve soğuktan dolayı dönmeye karar verdiklerini anlayınca Efendimiz'in yanına döndüm. O namaza durmuştu. Ne zaman bir işten bunalsa namaza dururdu. Üzerine aldığı abasının bir ucu ile beni örttü, sabaha kadar deliksiz uyudum."

AYET-İ KERİME VE MEALİ

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ

“Ey iman edenler! Allah’a karşı gelmekten sakının ve doğrularla beraber olun.”

Tövbe 9/119.

“Sâdıkîn” denilen, özü sözü bir olan ve dürüst davranan kişilerin başında Hz. Muhammed (s.a.) ile sahabe gelir. “Doğrularla beraber olun” buyruğunun, onlarla maddî bir beraberlik içinde olmaktan çok, bu sayede elde edilecek doğruluk erdemiyle onlar gibi davranmayı hedeflediği açıktır. (Takvâ hakkında bk. Bakara 2/197; A‘râf 7/26). Sıdk, insanın söz ve davranışlarıyla niyet, azim ve inancında doğru, dürüst ve iyilikten yana olması anlamında bir ahlâk terimidir. Sıdk ve sadakat elst bezminde Allah’a verilen söze bağlı olmakla başlar ve ömür boyu sürer.

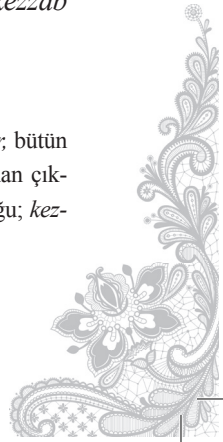
HADİS-İ ŞERİF MEALİ

إِنَّ الصِّدْقَ يَهْدِي إِلَى الْبِرِّ، وَإِنَّ الْبِرَّ يَهْدِي إِلَى الْجَنَّةِ، وَإِنَّ
الرَّجُلَ لَيُصَدِّقُ حَتَّى يُكْتَبَ صِدِّيقًا، وَإِنَّ الْكَذِبَ يَهْدِي إِلَى
الْفُجُورِ، وَإِنَّ الْفُجُورَ يَهْدِي إِلَى النَّارِ، وَإِنَّ الرَّجُلَ لَيَكْذِبُ
حَتَّى يُكْتَبَ كَذَّابًا

“Şüphesiz ki sıdk, birre yöneltir. Birr de cennete iletir. Kişi doğru söyleye söyleye Allah katında sıddık diye kaydedilir. Kızb, fücûra sürükler. Fücûr da cehenneme götürür. Kişi yalancılığı meslek edinince Allah katında kezzâb diye yazılır.” Buhâri, Edeb 69;

Müslim, Birr 103-105.

Sıdk, sözünde ve işinde dürüst olmaktır. *Kızb* ise, bunun tam aksi davranmaktır. *Birr*; bütün hayır ve iyilikleri ihtiva eder. *Fücûr* ise, kötülüğe meyil ve muhabbet etmek, yoldan çıkmak, günaha düşmek demek olup her çeşit şer ve fesadı ifade eder. *Sıddık*, doğruluğu; *kezzâb* yalancılığı âdet edinmiş kişi demektir.

SIDK/DOĞRU VE KİZB/YALAN

Allah Rasûlü yalan konusunda çok hassas davranmış, hatta şaka için bile olsa yalan söylenmesini hoş görmemiştir. Nitekim bir defasında bir anenin çocuğunu çağırıp “Gel sana bir şey vereceğim.” dediğini işitince kadına “Ona ne vereceksin?” diye sormuş, “Kuru hurma.” cevabını alınca da “Dikkatli ol, ona bir şey vermeyecek olsaydın bu senin için bir yalan olarak yazılacaktı.” buyurmuştur.

O, sıdk ve doğru sözlülük konusunda o kadar titizdir ki “İnsanları güldürmek için yalan söyleyen kimselere yazıklar olsun.” buyurarak şaka için de olsa bir insanın yalanı terk etmediği sürece tam anlamıyla mü’imin olmayacağını haber vermiştir.

(Hadislerle İslam, c.3, s.399)

Ziya Paşa doğruluğun değerini şöyle vurgular:

*İnsana sadakat yaraşır görse de ikrah
Yardımcısıdır doğruların Hazreti Allah*

(Ikrah: Baskı)

Hüdâyî sıdk ve doğruluğu şöyle teşvik eder:

*Cihan fânidir ey gâfil, yeter taptun bu dünyaya
Yürü var imdi sıdk ile ibâdet eyle Mevla'ya*

AYET-İ KERİME VE MEALİ

وَجَعَلُوا لِلَّهِ مِمَّا ذَرَأَ مِنَ الْحَرْثِ وَالْأَنْعَامِ نَصِيبًا فَقَالُوا هَذَا لِلَّهِ
بِزَعْمِهِمْ وَهَذَا لِشُرَكَائِنَا فَمَا كَانَ لِشُرَكَائِهِمْ فَلَا يَصِلُ إِلَى اللَّهِ وَمَا
كَانَ لِلَّهِ فَهُوَ يَصِلُ إِلَى شُرَكَائِهِمْ سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ

“Allah’ın yarattığı ekinlerle hayvanlardan Allah’a pay ayırıp zanlarınca, bu Allah’a, bu da ortaklarımıza (putlarımıza) dediler. Ortakları için ayrılan Allah’a ulaşmıyor, fakat Allah için ayrılan ortaklarına ulaşıyor! Ne kötü hüküm veriyorlar?”

Enam 6/136.

Cahilliye Arapları, cinlerin, meleklerin ve ölmüş atalarının sembolleri olarak düşündükleri, bu sebeple de kendilerine şefaathçi olacaklarına inandıkları putları Allah’a ortak koşar ve ziraî ürünleriyle hayvanlarından bir pay Allah’a, bir pay da putlarına adarlardı. Allah’a adadıklarını misafirlere, yoksullara, yetimlere vb. muhtaçlara harcarlar, putlara ayırdıklarını da onların önünde icra edilen ayinlerde ve putların bakımı gibi hizmetlerde kullanırlardı. Allah’tan başkası uğruna harcama yapmayı Allah rızası uğruna harcama yapmaktan daha önemli görürlerdi.

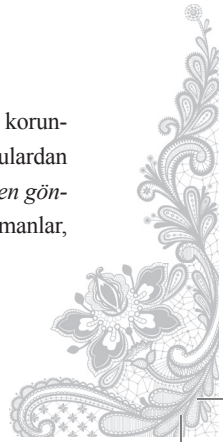
HADİS-İ ŞERİF VE MEALİ

دَعُ مَا يَرِيْبِكَ إِلَى مَا لَا يَرِيْبُكَ، فَإِنَّ الصِّدْقَ
طُمَأْنِينَةٌ، وَإِنَّ الكَذِبَ رِيْبَةٌ

“Şüpheliyi bırak, şüphe vermeyene bak. Zira gönül, (sözde ve işde) doğrudan huzur; yalandan kuşku duyar”

Tirmizî, Kıyâmet 60.

Şüpheli şeylerden uzak durup helâl olanlara yönelmek gerekir. Harama düşmekten korunmak böylece sağlanmış olur. İnsan “içine sinmeyen” veya “içinin ısınmadığı” konulardan uzak kalmalıdır. Gönül yatkınlığı herkes için özel ölçüdür. “Müftiler fetvâ verse de sen gönülüne bak!” hadis-i şerifi daima ölçü alınmalıdır. Allah saygısı ile dolu olan Müslümanlar, büyük günahlara düşme endişesi ile küçük günahlardan uzak dururlar.

RUKYE

İnsanın maddi, manevi ve ruhi rahatsızlıklardan kurtulması için tıbbi tedavi yöntemlerine başvurması temel ilkedir. Bunun yanında Allah Teâlâ'ya dua etmesi gerekir. Şüphesiz Kur'an mü'minler için şifa ve rahmettir (İsrâ, 17/82). Dolayısıyla gerek Kur'an-ı Kerim'de gerekse hadis-i şeriflerde yer alan dualar ve sureler, belirli sayılarla sınırlanmayarak okunabilir. Sahabe'nin rukye olarak Fatıha suresini okuduğu ve Rasûlüllah'ın da bunu onayladığı bilinmektedir. Şifa için okunan bazı ayetler şunlardır: (Tevbe 9/14, Yunus, 10/57, Nahl, 16/69, Şuara, 26/80, Fussilet, 41/44.)

Aslolan, duayı insanın kendisinin okumasıdır. Ancak, iyi ve takva sahibi bir insan olduğuna inandığı diğer müminlerden de kendisine dua etmesini isteyebilir. Hz. Âişe'den (r.a.) söyle rivâyet edilmiştir: "Hz. Peygamber (s.a.s.) hasta olan akrabalarının üzerine okuyarak sağ eliyle onları sıvazlar ve şöyle derdi: Ey Allah'ım, ey insanların Rabb'i, şu hastalığı gider, şifâ ver, şifâ veren Sensin. Senin vereceğin şifâdan başka şifâ yoktur. Hastalığı ortadan kaldıracak bir şifâ ver."

Kur'an Allah kelmadır. Fizik ötesinden bu dünyaya bir sesleniştir. Onu okumak Alemlerin Rabbi'nin sözlerini okumaktır. Gökle yer arasında bağ kurmaktır. Yunus'un işaret ettiği sırlar nedeniyle, bilene manaları şifa olduğu gibi lafızları da şifadır:

*Okumaktan mana ne kişi Hakk'ı bilmektir
Çün okudun bilmedin ha bir kuru emektir
Dört kitabın manası bellidir bir elifte
Sen elif dersin hoca manası ne demektir*

AYET-İ KERİME VE MEALİ

وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُم بَيْنَكُم بِالْبَاطِلِ وَتُدْلُوا بِهَا إِلَى الْحُكَّامِ لِتَأْكُلُوا
فَرِيقًا مِنْ أَمْوَالِ النَّاسِ بِالْإِثْمِ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ

“Mallarınızı aranızda haksız sebeplerle yemeyin. Kendiniz bilip dururken, insanların mallarından bir kısmını haram yollardan yemeniz için o malları hâkimlere (idarecilere veya mahkeme hakimlerine) vermeyin.”

Bakara 2/188.

İslâmiyet’in temel bir ilkesi –aksini mümkün kılan özel bir hüküm bulunmadıkça– hiçbir Müslüman kişi veya kurum, başka hiçbir kimsenin malını, rızâsı olmadan veya tam ve gerçek bir karşılığını vermeden alamaz, yiyemez; hâkimin kararı da bu hükmü değiştiremez, haramı helâl yapamaz. Bu genel bir hüküm olup aslında bu hükmün kapsamına giren rüşvet yasağı, önemi ve yaygınlık kazanmaya elverişli olması sebebiyle özellikle zikredilmiştir.

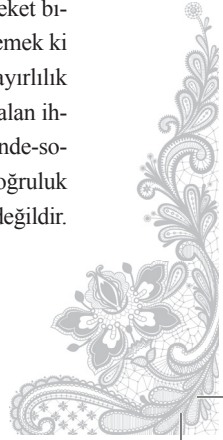
HADİS-İ ŞERİF VE MEALİ

فَإِنْ صَدَقَا وَبَيَّنَّا بُورِكَ لَهُمَا فِي بَيْعِهِمَا، وَإِنْ كَذَبَا
وَكَتَمَا مُحِقَ بَرَكَتُهُ بَيْعِهِمَا

“Satıcı ile alıcı karşılıklı olarak doğru söyler (mal ile paranın durumunu olduğu gibi) açıklar ise, alış-verişleri bereketli olur. Şayet gizler ve yalan beyanda bulunurlarsa, alış-verişlerinin bereketi kalmaz.”

Buhâri, Büyü’ 19, 22, 44, 46; Müslim, Büyü’ 47.

Doğruluk, ticarete ve kazançta bereket vesilesidir. Aksi ise, alış-verişte hayır ve bereket bırakmaz. Hadis, kazanma ve kâr kavramına ahlâkî ve manevî boyut getirmektedir. Demek ki kazanma sadece rakamla ifade edilecek bir konu değildir. Onda bir de “bereket ve hayırlılık yönü” yani “meşruiyet” tarafı vardır. Bu açıdan bakıldığı zaman ticârî reklâmların yalan ihtiva etmemesi gerekmektedir. Yalana dayalı reklâmlarla elde edilen servetlerin, eninde-sonunda elden çıkacağı, kimseye hayretmeyeceği açıktır. Az da kazansa Müslümana doğruluk yakışır. Çünkü bereket dürüstlüktedir. Allah’ın bereket verdiği kazanç ise, asla küçük değildir.

BEREKET

Bereket; verilen nimetin ve maddî imkânın artması, ziyadeleşmesi, fazlalaşması, genişlik ve bolluk vesilesi olması demektir. Bereket, Allah'ın ihsânıdır. Nimet ve malın, vakit ve zamanın zîyâdeleşmesidir. Müminler selâmlaşmaları sırasında bile: “Allah'ın selâmı, rahmet ve bereketi üzerinize olsun” diye duâ ederler. Namazda tahiyattâ aynı duâyı tekrar ederler.

İşlerimizin ve kazancımızın bereketli olması son derece önemlidir. Bunun için.

- 1- Allah'a samimiyet içinde dua etmeli, O'ndan bereket dilemeliyiz,
- 2- Dinin çizdiği sınırları asla aşmamalı, meşruiyet içinde hareket etmeliyiz,
- 3- Hz. Peygamber'e salavat getirmeliyiz,
- 4- Mümkün olduğu ölçüde günahlardan uzak kalmalı, günah işlediğimizde derhal tövbe etmeliyiz.

AYET-İ KERİME VE MEALİ

إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَاءِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَيَنْهَىٰ عَنِ
الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ يَعِظُكُم لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ

“Muhakkak ki Allah, adaleti, iyiliği, akrabaya yardım etmeyi emreder, çirkin işleri, fenalık ve azgınlığı da yasaklar. O, düşünüp tutasınız diye size öğüt veriyor.”

Nahl 16/90.

Ayet, Kur'an'ı “her konuda (helâl-haram, sevap-ceza) açıklama getiren bir rehber” olarak tanıtan bir önceki ayetin tasdiki mahiyetindedir.. Abdullah İbni Mes'ud'a göre (ra) bu ayet: “Kur'an'da hayır ve şerri en güzel şekilde toplayan ayettir. Allahu Teâlâ, üç şeyi “adalet, ihsan ve akrabaya yardımı” emrettikten sonra şu üç şeyi “Fuhşu, kötülüğü ve zulmü” yasaklar.

HADİS-İ ŞERİF VE MEALİ

الْإِحْسَانُ: أَنْ تَعْبُدَ اللَّهَ كَأَنَّكَ تَرَاهُ، فَإِنْ لَمْ تَكُنْ تَرَاهُ فَإِنَّهُ يَرَاكَ

“İhsan: Allah'a onu görüyormuşsun gibi kulluk etmendir. Sen onu görmüyorsan da O seni mutlaka görüyor.”

Müslim, İmân 1, 5.

İhsanın “Allah'ı görüyormuşçasına kulluk etmek” şeklinde tarifi “Müslüman kişinin kalitesini pek veciz olarak ortaya koymaktadır. Allah tarafından görülmek, O'nu görüyormuş gibi davranmak için yeterli sayılmıştır. Bu müminde sürekli bir kendi kendini denetim (murakabe) şuuru geliştirecektir. Merkezinde ihsanın bulunduğu bir iman ve İslâm anlayışı ve hayatı herhalde ideal hayattır.

İHSAN/ALLAH'IN HUZURUNDA YAŞAMA BİLİNCİ

Peygamberimiz (sav) kendisine iyilik edene iyi davranan, kötülük edene ise kötülükle karşılık veren kişileri “zayıf karakterli” olarak nitelendirmiştir. Bize iyiliğe iyilikle muamele etmeyi, kötülük yapana ise her ne olursa olsun zulmetmemeyi tavsiye etmiştir. Hadislerde en üstün derece olarak anlatılan ihsan mertebesi davranışlarımızın, insanlardan gördüğümüz muamelelere göre değil, sırf Allah rızası için yapılması demektir. Savaşta bile eziyet etmeyi yasaklayan, kurban keserken hayvanın canını yakmamayı emreden Efendimiz en üstün fazileti gelmeyene gitmek, vermeyene vermek, kötü söz söyleyeni bağışlamak olarak tarif etmiştir. (*Hadislerle İslam*, III/151)

İhsan, ibâdet ve muâmeleleri Allah'ı görüyormuşçasına; ya da Allah'ın bizi gördüğünü düşünerek uyanık bir zihin ve kalb ile ifa edebilmektir. Bir başka ifade ile Allah'ın huzûrunda yaşama bilincine ermektir. Bunları yerine getirmenin nasıl bir mertebe olduğunu anlatırken bakın Yunus ne demiş:

*Dövene elsiz gerek
Sövene dilsiz gerek
Derviş gönülsüz gerek
Sen derviş olamazsın.*

AYET-İ KERİME VE MEALİ

وَالَّذِينَ إِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً أَوْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ ذَكَرُوا اللَّهَ
فَاسْتَعْفَرُوا لِدُنُوْبِهِمْ وَمَنْ يَعْْفِرِ الذُّنُوبَ إِلَّا اللَّهُ وَلَمْ يُصِرُّوا
عَلَىٰ مَا فَعَلُوا وَهُمْ يَعْلَمُونَ

“ Yine onlar ki, bir kötülük yaptıklarında, ya da kendilerine zulmettiklerinde Allah’ı hatırlayıp günahlarından dolayı hemen tövbe-istiğfar ederler. Zaten günahları Allah’tan başka kim bağışlayabilir ki! Bir de onlar, işledikleri kötülüklerde, bile bile ısrar etmezler.”

Ali İmran 3/135.

Ayet, bir önceki ayetle (134) birlikte takvâ sahiplerinin kimler olduğu ve hangi nitelikleri taşıdıkları anlatır. Bunlar: a) Bollukta ve darlıkta Allah yolunda infak ederler. b) Öfkelerini yenerler. c) Bir kötülük veya kendilerine zulmetme manasında bir günah işlediklerinde hemen Allah’ı anar ve günahlarına tövbe ederler. Âyette geçen fâhişe kelimesi “çirkin ve iğrenç iş veya söz” anlamına gelir. Özel olarak “zina” anlamında kullanılmaktadır; nefse zulmetmek ise “herhangi bir günah işlemek” demektir. Bu günahların başında Allah’a ortak koşmak (şirk) gelmektedir. (Elmalılı, II, 1177).

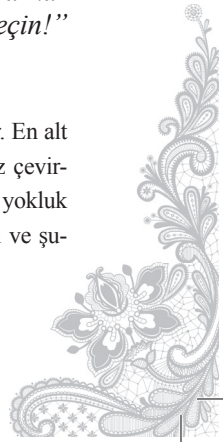
HADİS-İ ŞERİF VE MEALİ

اتَّقِ اللَّهَ حَيْثُمَا كُنْتَ، وَاتَّبِعِ السَّيِّئَةَ الْحَسَنَةَ تَمَحُّهَا، وَخَالِقِ
النَّاسَ بِخُلُقٍ حَسَنٍ

“Nerede ve nasıl olursan ol, Allah’tan kork. Kötülük işlersen, hemen arkasından iyilik yap ki, o kötülüğü silip süpürsün. İnsanlarla güzel geçin!”

Tirmizî, Birr 55.

Takva, Allah saygısı, Allah korkusu demektir. Takva çeşitli derecelere ayrılmaktadır. En alt tabakası, şirkten uzak kalmak, en üst derecesi ise, Allah’tan başka her şeyden yüz çevirmektir. Takva, yalnızlıkta, toplum içinde, belâ ve musibet anında, bolluk ve refahta yokluk ve darlıkta, hâsılı her durumda Allah’a karşı saygılı olmak, sürekli uyanık, dikkatli ve şurlu bulunmaktır.

İYİ NİYETLE YAPILAN İYİLİKLER

Efendimizin anlattığına göre bir adam yemin ederek geceleyin sadaka vereceğini söyler ve bilmeyerek elindeki sadakayı bir hırsızın eline tutuşturur. Bunu duyan insanlar ertesi gün “Bir hırsıza sadaka verilmiş” diye konuşurlar. Sadakayı veren zat buna üzülmez ve verdiği sadakadan dolayı Allah’a hamdeder. Tekrar sadaka vereceğine dair kendine söz verir. Bu defa da geceleyin yine bilmeden elindeki sadakayı kötü bir kadına verir. Sabah olunca bunu duyan halk “Bu gece de kötü bir kadına sadaka verilmiş” diye konuşurlar. Sadaka veren yine aldırmayarak “Allahım! Sana hamdolsun” der. Üçüncü bir gece tekrar sadaka vermek ister. Bu sefer de bilmeyerek bir zengine verir. Ertesi gün halk bunu da diline dolayarak konuşurlar. Hayırsever kişi bunun için de Allah’a hamdeder. Allah rızasını gözeterek, halis niyetle gizlice verdiği bütün bu sadakalardan sonra kendisine şöyle denilir: “Bir hırsıza verdiğin sadaka var ya umulur ki bu sadaka sayesinde o hırsızlığından vazgeçer. Zinakâr kadına gelince, umulur ki o da zinadan vazgeçer. Zengine gelince umulur ki o da ibret alır, Allah’ın kendisine verdiği maldan infakta bulunur.”

Bu hadis sadakanın ahretteki ecir ve sevabından önce dünyada sağlayacağı yararları dikkat çekmektedir. Bu hadisten öğreniyoruz ki yerini bulan sadakalar bir tarafa yanlışlıkla verilen sadaka dahi insanların hatalarını düzeltmelerine imkân verip dünyanın ıslahına yardımcı olabilir.

(Hadislerle İslam, II/490)

AYET-İ KERİME VE MEALİ

وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ
وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ إِنَّ اللَّهَ بَالِغُ أَمْرِهِ قَدْ جَعَلَ اللَّهُ
لِكُلِّ شَيْءٍ قَدْرًا

“Kim Allah’tan korkarsa, Allah ona bir çıkış yolu ihsan eder. Ve ona beklemediği yerden rızık verir. Kim Allah’a güvenirse O, ona yeter. Şüphesiz Allah, emrini yerine getirendir. Allah her şey için bir ölçü koymuştur.”

Talak 65/2-3.

Bu ayet, boşanmaya kesin karar vermiş eşlerden bahseder. “Kim Allah’a saygısızlıktan sakınırsa O kendisine bir çıkış yolu gösterir. Ve onu hiç beklemediği yerden rızıklandırır. Kim Allah’a dayanıp güvenirse O kendisine yeter. Şüphesiz Allah dilediği şeyi sonuca ulaştırır. Allah her şey için bir ölçü koymuştur. Kim Allah’a saygısızlıktan sakınırsa Allah ona içinde bir kolaylık verir. Kim Allah’a saygısızlıktan sakınırsa Allah onun kötülüklerini örter ve ec-rini büyütür. Allah kimseyi kendi verdiğiinden fazlasıyla yükümlü tutmaz. Allah bir güçlük-ten sonra bir kolaylık sağlayacaktır.”

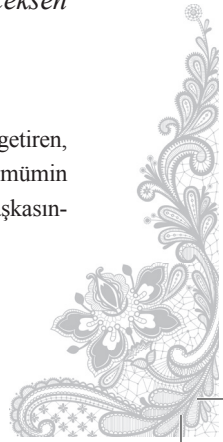
HADİS-İ ŞERİF VE MEALİ

اِحْفَظِ اللَّهَ يَحْفَظَكَ، احْفَظِ اللَّهَ تَجِدُهُ تُجَاهَكَ، إِذَا سَأَلْتَ
فَأَسْأَلِ اللَّهَ، وَإِذَا اسْتَعْنْتَ فَاستَعِنْ بِاللَّهِ...

“Allah’ın buyruklarını gözet ki, Allah da seni gözetip korusun. Allah’ın (rızasını) her işte önde tut, Allah’ı önünde bulursun. Bir şey isteyeceksen Allah’tan iste. Yardım dileyeceksen, Allah’tan dile.”

Tirmizî, Kıyâmet 59.

Hadis-i Şerif müminler için çok büyük müjdedir. Allah’a karşı vazifelerini yerine getiren, haram-helal çizgisine riayet eden, attığı her adımda Allah’ın rızasını gözetken bir mümin Allah’ın yardımını hep yanında bulur. İnsan, Allah’tan başkasına el açmamalı, başkasından medet ummamalıdır.

TAKVA

“Sözlükte sakınma, kaçınma, korunma anlamına gelen takva terim olarak; iman edip emir ve yasaklarına uyararak, Allah’a karşı gelmekten sakınmak, dünya veya ahirette insana zarar verecek, ilâhî azaba sebep olabilecek inanç söz, fiil ve davranışlardan ve her türlü günahattan uzak durmak anlamlarına gelir.

Kur’an, baştan sona kadar takva-ittikâ kavramı ile örülmüş, çeşitli formlarda 250 defa kullanılmıştır. 54 defa (ittekullah’a) şeklinde Allah’a karşı gelmekten sakınılması emredilmiştir. Peygamberler de ümmetlerine hep takvayı tavsiye etmişlerdir (Âl-i İmrân, 3/138). Kur’an’da bu kavram; iman (Şu’arâ, 26/11), tövbe (Mâide, 5/65), itaat (Nahl, 16/52), günahları terk etmek (Bakara, 2/189), korkmak (haşyet) (Hac, 22/1), ibadet etmek (Nahl, 16/2) ve ihlas (Tövbe, 9/108; Hac, 22/37) anlamlarında kullanılmıştır.

Takvanın üç mertebesi vardır; a) Şirk, küfür ve nifaktan korunarak imana sarılmak (Fetih, 48/26). Kelime-i tevhid, (Lâilâhe illallah=Allah’tan başka ilâh yoktur cümlesi) kelime-i takvadır (Tirmizî, Tefsîr, 48), b) Büyük günahları işlemekten, küçük günahlarda ısrar etmekten kendini alıkoymak ve dini görevleri, farzları yerine getirmek (A’râf, 7/96), c) Kalbi, Hak’tan meşgul edecek her şeyden temizleyip bütün varlığı ile Allah’a yönelmektir (Âl-i İmrân, 3/102). Takva kavramının kapsamına iman, ihsân, ihlas, ibadet, itaat, salih amel, birr ve adalet gibi övme ifade eden bütün kavramlar girmektedir. Yani takva kavramı, bu kavramların ifade ettiği bütün anlamları içermektedir. Takva-ittikâ kavramı adalet ve zulmün zıddıdır (Mâide, 5/2, 8; Bakara, 2/189, 237). “*Takva, azıkların en hayırlısıdır.*” (Bakara, 2/197) Şairin dediği gibi:

Ne irfandır veren ahlâka yükseklik, ne vicdandır;

Fazilet hissi insanlarda Allah korkusundandır.

AYET-İ KERİME VE MEALİ

وَإِنْ يَمَسُّكَ اللَّهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهُ إِلَّا هُوَ وَإِنْ يُرِدْكَ بِخَيْرٍ فَلَا رَادَّ لِفَضْلِهِ يُصِيبُ بِهِ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَهُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ

“ Eğer Allah sana bir zarar dokundurursa, onu yine O’ndan başka giderecek yoktur. Eğer sana bir hayır dilerse, O’nun keremini geri çevirecek de yoktur. O, hayrını kullarından dilediğine eriştirir. Ve O bağışlayandır, esirgeyendir.”

Yunus 10/107.

Peygamberlerin görevi Allah tarafından bildirileni olduğu gibi insanlara tebliğ etmek ve ilâhî mesajın doğru anlaşılması için gereken çabayı sarfedip insanları aydınlatmaya çalışmaktır. İnsan bir taraftan kendi sorumluluğunu göz ardı etmeden üzerine düşeni yerine getirmeye çalışırken, bir taraftan da hiçbir güç ve iradenin yüce Allah’ın güç ve iradesine sınırlanmadığını bilincinde olmak ve yalnız O’ndan yardım dilemeli, O’na sığınmalıdır.

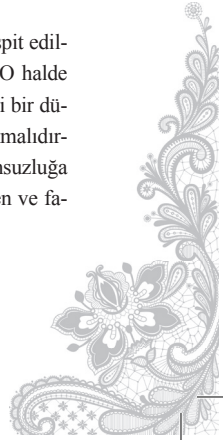
HADİS-İ ŞERİF VE MEALİ

وَاعْلَمَنَّ أَنَّ الْأُمَّةَ لَوْ اجْتَمَعَتْ عَلَىٰ أَنْ يَنْفَعُوكَ بِشَيْءٍ لَمْ يَنْفَعُوكَ إِلَّا بِشَيْءٍ قَدْ كَتَبَهُ اللَّهُ لَكَ، وَلَوْ اجْتَمَعُوا عَلَىٰ أَنْ يَضُرُّوكَ بِشَيْءٍ لَمْ يَضُرُّوكَ إِلَّا بِشَيْءٍ قَدْ كَتَبَهُ اللَّهُ عَلَيْكَ، رُفِعَتِ الْأَقْلَامُ وَجَفَّتِ الصُّحُفُ

Bil ki, bütün bir ümmet toplanıp sana fayda temin etmeye çalışsalar, ancak Allah’ın senin için takdir ettiği faydayı temin edebilirler. Yine eğer bütün ümmet, sana zarar vermeye kalksalar, ancak Allah’ın senin hakkında takdir ettiği zararı verebilirler. Çünkü artık kaderi yazan kalem yazmaz olmuş, yazıları değişmeyecek şekilde kesinleşmiştir. (Bundan sonra takdirde herhangi bir değişiklik söz konusu değildir.)

Tirmizî, Kıyâmet 59.

Hadis, kaderde olmayanın başa gelmeyeceği güvencesini vermektedir. Kaderin ise, çoktan tespit edildiğini, artık onda bir düzeltme ya da değiştirmenin kesinlikle olmayacağını bildirmektedir. O halde müminlerin yersiz kuşkuyla kapılmalarına gerek yoktur. “Acaba başıma bir şey gelirmi mi” gibi bir düşünceyle mümin vazifelerini ihmal etmemelidir. Onlar inançları doğrultusunda yaşamaya bakmalıdırlar. “Nasibin seni bulur”, “alın yazılmış” gibi sözler, sorumluluğu kadere yükleyip sorumsuzluğu kapı açacak şekilde değil, mümini hayatta kendi değer ölçülerini çerçevesinde sürekli bir güven ve faaliyet içinde tutacak biçimde anlaşılıp yorumlanmalıdır.

TEVEKKÜL

Tevekkül, hedefe ulaşmak için gerekli olan maddî ve mânevî sebeplerin hepsine başvurduktan ve yapacak başka bir şey kalmadıktan sonra Allah'a dayanıp güvenmek ve ondan ötesini Allah'a bırakmak demektir. Meselâ bir çiftçi önce zamanında tarlasını sürüp ekime hazırlayacak, tohumu atacak, sulayacak, zararlı bitkilerden arındırıp ilâçlayacak, gerekirse gübresini de verecek, ondan sonra iyi ürün vermesi için Allah'a güvenip dayanacak ve sonucu O'ndan bekleyecektir. Bunların hiçbirisini yapmadan "Kader ne ise o olur" tarzında bir anlayış tembellikten başka bir şey değildir ve İslâm'ın tevekkül anlayışıyla bağdaşmaz.

Nitekim Hz. Mevlana der ki;

Gel tevekkül et çalışmak üzere hep

Önce tohum ek, sonra kıl Hak'tan talep.

AYET-İ KERİME VE MEALİ

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا وَلَا
يَعُرِّنْكُمْ بِاللَّهِ الْغُرُورُ إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمْ عَدُوٌّ فَاتَّخِذُوهُ عَدُوًّا إِنَّمَا
يَدْعُوا حِزْبَهُ لِيَكُونُوا مِنْ أَصْحَابِ السَّعِيرِ

“Ey insanlar! Şüphesiz Allah’ın vaadi gerçektir. Sakın dünya hayatı sizi aldatmasın. Sakın çok aldatıcı (Şeytan) Allah hakkında sizi aldatmasın. Şüphesiz şeytan sizin için bir düşmandır. Öyle ise (siz de) onu düşman tanıyın. O, kendi taraftarlarını ancak alevli ateşe girecek kimselerden olmaya çağırır.”

Fâtur 35/5-6.

Bu vaad hiç şüphesiz gerçekleşecektir. Dolayısıyla ahiret ameli yerine dünyanın ziynetleri, nimetleri ve lezzetleriyle oyalanma. Şeytan seni Allah affeder temennisi ile aldatmasın. Böylece şeytan sizi evhamlar ve tatlı ümitler içinde yaşatır ve size şöyle der: Allah rahmetinin genişliği sebebiyle sizi bağışlar ve sizi mağfired eder. Neticede masiyetlerde ayağınız kayar ve aykırı davranışlar içerisinde aşırılıklara düşersiniz.

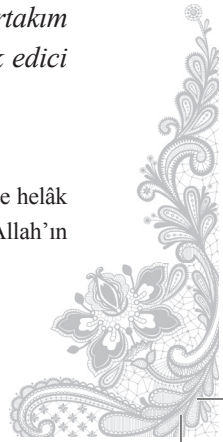
HADİS-İ ŞERİF VE MEALİ

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: إِنَّكُمْ لَتَعْمَلُونَ أَعْمَالًا، هِيَ أَدْقُ فِي
أَعْيُنِكُمْ مِنَ الشَّعْرِ، إِنْ كُنَّا لَنَعُدُّهَا عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ مِنَ الْمُوبِقَاتِ.

Enes b. Mâlik (r.a) şöyle dedi: “Siz kıl kadar bile önemsemediğiniz birtakım işler yapıyorsunuz ki, biz onları, Rasûlullah (s.a.s) zamanında helâk edici büyük hatalardan sayardık.”

Buhârî, Rikak 32.

Ashab-ı Kiram, Allah’a karşı duydukları derin saygıdan dolayı, küçük günahları bile helâk sebebi sayarlardı. Çünkü onlar hatanın küçüklüğünü değil, emrine karşı gelinen Allah’ın büyüklüğünü dikkate alırlardı.

KÜRTAJ

Canın ve hayatın korunması, dinin korunmasını emrettiği beş temel değerden biridir. Yaşama hakkı, kadın yumurtasının erkek spermi ile döllenmesiyle başlar. Bu andan itibaren, anne hayatının korunması yahut birden fazla döllenme olması halinde ceninlerden birine müdahale edilmediği takdirde diğerlerinin de öleceği durumlar dışında her hangi bir yöntemle gebeliğe son vermek caiz değildir.

Hz. Peygamber (s.a.s.)'in, ruhun cenine dört aylık iken üflendiğini bildiren hadisinden (Buhârî, Bedü'l-Halk, 6) hareketle bu süreden önce ceninin kürtaj edilebileceği yönünde bir görüş varsa da yeni ortaya çıkan Tıbbi gelişmeler bu görüşün isabetli olmadığını ortaya koymuştur. Çünkü bu yoruma göre, ruhun üflenmiş olması ceninin müstakil bir kişilik kazanması konusunda ölçü alınmakta, ruh üflenmeden önce cenin bir et parçası sayılmış olmaktadır. Oysa cenin daha döllenmenin gerçekleşmesi ile potansiyel bir insan haline gelmektedir ve dokunulmazdır. Dokunulmazlığı ruhun üflenmesi ile değil, potansiyel insan konumundaki canlı bir varlık oluşundan gelmektedir. Eğer ruh taşımayan canlı bedeni imha etmek aciz olsa idi, uykudaki insanı öldürmek caiz olurdu. Zira Allah Teâlâ uyku halinde insan ruhunun bedenden ayrıldığını haber vermektedir

AYET-İ KERİME VE MEALİ

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَحْرَمُوا طَيِّبَاتِ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ

“ Ey iman edenler! Allah’ın size helâl kıldığı iyi ve temiz şeyleri (siz kendinize) haram kulmayın ve sınırı aşmayın. Allah sınırı aşanları sevmez.”

Maide 5/87.

Ayetin ana hedefinin bilfiil mahrumiyet değil, dinin yasaklamadıklarını beşerî irade ile dine mal ederek yasak saymaktan sakındırma olduğu anlaşılmaktadır. Ayet, İslâm’da yasaklandığına dair bir delil bulunmadıkça insanın yararlanabileceği her şeyin helâl olduğunu ifade eden “ibâha-i asliyye” ilkesi için güçlü bir dayanak oluşturmaktadır.

HADİS-İ ŞERİF VE MEALİ

إِنَّ اللَّهَ يَغَارُ، وَغَيْرَةُ اللَّهِ أَنْ يَأْتِيَ الْمُؤْمِنُ مَا حَرَّمَ اللَّهُ

“Allah Teâlâ kıskanır. Allah’ın kıskanması, haram kıldığı şeyi kulun işlemesindedir.”

Buhârî, Nikâh 106.

Kıskançlık anlamına gelen “gayret” kelimesi, Allah’a nispet edilince, “kullarına merhamet etmesi ve saadetlerini dilemesi” anlamı taşır. Nelerden razı olduğunu ve hangi fiil ve sözlerden razı olmadığını önceden bildirmiş olması O’nun, kullarının saadetlerini dilemesinin, azap çekmelerini istememesinin sonucudur. Herhangi bir haksızlık ya da fenalık görülünce, “gayretullah’a (veya gayret-i ilâhiyeye) dokunur” denilmesi de bu manadadır. Allah Teâlâ kullarını kötülüklerden korumak için emir ve yasaklarını önceden bildirmiştir.

EĞLENCE/OYUN

Fıtrat dini olan İslam insanların maddi ve manevi ihtiyaçlarını, hatta meşru eğlenme ihtiyacını bile dikkate almış ve bununla ilgili ilkeler koymuştur. Eğlenmede temel ilke, dinin koyduğu emir ve yasaklara doğrudan ya da dolaylı şekilde aykırı olmamaktır.

Dinimizde eğlenmenin ibadetleri ve aslî görevleri terk ve ihmale yol açacak şekilde birinci plana alınmaması öngörülmekte ve tercih edilecek oyunun yararlı olması tavsiye edilmektedir. İçerisinde kumar ve benzeri yasak hususlar bulunmayan oyunlar “eşyada aslolan mubah oluşudur” ilkesi gereğince genel olarak mubah kabul edilir.

Bununla beraber kelime oyunu, bilgi-işlem oyunları, matematik oyunları gibi eğitici oyunların tercih edilmesi, bir taraftan insanların ihmal edilmemesi, diğer taraftan vakti daha iyi değerlendirmek bakımından isabetli olacaktır.

Atalarımız latifede bile bir edeb gözetmişler, sınırlara riayet etmeyi ve duracakları yeri bilmeyi edebden saymışlardır. Beyânî'nin sözü bu inceliği arifane bir şekilde özetler:

*Latîf olsa latîfe hoşdur elbet
Ve lâkin hâriç olmaya edebden*

(Latife: Şaka; Latif: Zarif, ince)

AYET-İ KERİME VE MEALİ

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَلْتَنْظُرْ نَفْسٌ مَّا قَدَّمَتْ لِغَدٍ
وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ

“ Ey iman edenler! Allah’tan korkun ve herkes, yarına ne hazırladığına baksın. Allah’tan korkun, çünkü Allah, yaptıklarınızdan haberdardır.”

Haşr 59/18.

Müminler nefis muhasebesi ve ahiret hazırlığı yapmaya çağırılmaktadırlar. Ayette iki defa geçen “ittika” (sakinme) ifadesinin ilkini Allah’a sevgi ve bağlılık gösterip emirlerini yerine getirme, ikincisini ise Allah’a karşı gelmekten sakınıp yasaklarına uyma konusunda titizlik göstermeye çağrı olarak düşünmek mümkündür.

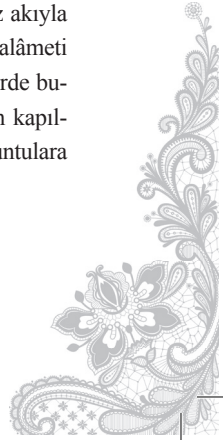
HADİS-İ ŞERİF VE MEALİ

الْكَيْسِ مَنْ دَانَ نَفْسَهُ وَعَمِلَ لِمَا بَعْدَ الْمَوْتِ، وَالْعَاجِزُ مَنْ
أَتْبَعَ نَفْسَهُ هَوَاهَا وَتَمَنَّى عَلَى اللَّهِ

“Akıllı kişi, nefesine hâkim olan ve ölüm sonrası için çalışandır. Âciz kişi de, nefisini duygularına tâbi kılan ve Allah’tan dileklerde bulunup duran (bunu yeterli gören) dir.”

Tirmizî, Kıyâmet 25; İbni Mace, Zühd 31.

Davranışlarını ahiretteki sonuçlarını dikkate alarak ayarlamak gerçek anlamda akıllı kişilerin tavrıdır. İnsanın akıllısı ve hası ahirette belli olur. Orada, hayatının hesabını yüz akıyla verebilen kişi, dünyayı iyi yönleriyle ahirete taşımayı başarmış demektir. Acizliğin alâmeti olarak hadiste “nefsini heva ve heveslerine tâbi kılmak” sonra da “Allah’tan dileklerde bulunmak” sayılmıştır. His ve hevesleri peşinde ömür tüketen insanlar, zaman zaman kapıldıkları hesap verme kaygısı sonucu boş ümitlere ve temennilere kucak açarlar. Kuruntulara kapılırlar. Tabii bunlar neticeyi değiştirmez.

ALLAH DOSTU OLMAK

İmam Gazali *İhyau Ulumi'd-din* isimli eserinin nafile ibadetler bahsinde der ki: "Allah'a kavuşmanın bir kurtuluş olması ancak kişinin Allah dostu olarak ölmesiyle mümkündür. Allah dostu olmak devamlı O'nu anmakla olur. Nasıl ki sevenin gözü sevdiğinden başkasını görmez, diğer işlerini ancak zaruret miktarı yaparsa Allah ile dost olan da kendisini dünyaya çağırان içgüdüleri terk eder ve dünyaya ilgisini zorunlu işlerle sınırlandırır. Fakat insan hep aynı zikir ve fikre devam edemez. Çünkü insanın mayasında unutmak, usanmak ve bıkmak vardır. Bu nedenle Allah dostu her vakte ayrı bir ibadet ve zikir yerleştirir. Birinden diğerine geçtikçe ibadetin lezzetini duymaya başlar."

Gazali bunları dedikten sonra sözlerine Kur'an'dan pek çok delil getirir ve bu ayetlerden çıkan sonuca göre Allah'a giden yolun, vakitlerin hakkını vermek ve her bir vakti zikir ve virdle ihya etmek olduğunu söyler. Fakat sanılmasın ki insan her an Allah'ı zikredince dünya işlerini yapamaz olur. Aksine "el kârda gönül yârda" prensibinin söylediği üzere bismelenin, hamd ve şükürün, tesbih ve tehlilin, dua ve temennilerin günlük hayat içine yerleştirilmesi her anın hakkını vermeyi kolaylaştıran birer zikirdir. Zaten Gazali de Efendimizin "işlerin en hayırlısı az da olsa devamlı olanıdır" sözünü aktararak kalbe en çok tesir eden amelin arada sırada yapılan çok amel değil, devamlı yapılan az amel olduğunu söyler. (*İhyau Ulumi'd-din*, I/845)

AYET-İ KERİME VE MEALİ

وَالَّذِينَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ

“ Onlar ki, boş ve yararız şeylerden yüz çevirirler.”

Müminun 23/3.

Müminin vasıflarından biri de, Allah'ın kullarında görmek istemediği her türlü boş ve yanlış (bâtlı) tutum, davranışları ve sözü terk etmektir. Nitekim Kur'an'da şöyle buyrulur: “Onlar boş sözlerle karşılaştıkları zaman oradan vakarla geçip giderler.” (Furkan, 25/72).

HADİS-İ ŞERİF VE MEALİ

مِنْ حُسْنِ إِسْلَامِ الْمَرْءِ تَرْكُهُ مَا لَا يَعْنِيهِ

“Malayaniyi terk etmesi, kişinin iyi Müslüman oluşundandır.”

Tirmizi, Zühd 11; İbni Mâce, Fiten 12.

Dünyada lüzumsuz, boş ve faydasız hiçbir şey yoktur. Allah Teâlâ her yarattığını bir hikmete dayalı ve bir hizmete uygun yaratmıştır. Ancak her şeyin herkes için her zaman gerekli olması da hiç şüphesiz düşünülemez. İşte hadiste işaret buyrulan *malayani*, “kişinin dinine ve dünyasına faydası olmayan şey” anlamındadır. Neyin malayani, neyin gerekli olduğunu ayırabilmek için, öncelikle sağlam değer ölçülerine sahip olmak lâzımdır. Hiç şüphesiz Müslümanlar için Müslümanlığın değer ölçüleri esastır. Gereksizi terk etmek, lüzumları önem sırasına koyma fikrini de beraberinde getirir.

MÂLÂYÂNÎ/ANLAMSIZ SÖZ VE İŞ

Kişiyi ilgilendirmeyen, onun için bir anlam ve değer taşımayan” manasındaki “mâlâyânî” tabiri insanın ne kendisine ne çevresine hiçbir faydası olmayan işler ve gereksizce söylenen sözler için kullanılır. Mâlâyânî, yapıldığı takdirde kişiye her hangi bir katkı sağlamayan, yapılmadığında ise hiçbir şey kaybettirmeyen, ne dünyaya ne ahrete bir faydası dokunan boş işlerdir.

Peygamberimizin ashabından Abdullah b. Mugaffel bir gün yeğenini etrafa rast gele taş atarken görmüş ve Rasulullah’ın bu amaçsız işleri hoş görmediğini ona hatırlatarak “Böyle taş atma; çünkü Rasulullah bunu hoş görmezdi. Zira onunla ne avlanılır ne de düşman yakalanır. Aksine ya dış kırar ya göz çıkarır.” dedi. Bir süre sonra yeğeninini yine aynı şekilde davrandığını görünce “Ben sana Allah Rasulünün bunu yasakladığını söylüyorum; sen hâlâ devam ediyorsun. Seninle konuşmayacağım.” diyerek boş işlerden uzak durmak ve Allah’ın elçisinin sözüne itibar etmek konusundaki ciddiyetini ortaya koymuştu. *Muvatta*’da bildirildiğine göre Lokman (as)’a bulunduğu mevkiye nasıl ulaştığı sorulmuş; o da “Doğru sözlü olmak, emanete riayet etmek ve mâlâyânîyi terk etmekle” demiştir. (*Hadislerle İslam*, III/561)

AYET-İ KERİME VE MEALİ

وَمَا هَذِهِ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا لَهْوٌ وَلَعِبٌ وَإِنَّ الدَّارَ الْآخِرَةَ لَهِئًا
الْحَيَاةُ الدُّنْيَا لَئِنْ كَانُوا يَعْلَمُونَ

“Bu dünya hayatı sadece bir eğlenceden, bir oyundan ibarettir. Ahiret yurduna (oradaki hayata) gelince, işte asıl yaşama odur. Keşke bilmiş olsalardı!”

Ankebut 29/64.

Ayet, inkarcıların dünya tutkusu, sınırsız arzuları ve hayatın sadece bu dünyadan ibaret olduğu inancının yanlışlığına dikkat çekmektedir. İnsan için önemli olan, bu dünyada “ahiret yurdu”ndaki asıl hayatı kurtarmak ve oradaki mutluluk ve esenliğe ermek için çalışmaktır.

HADİS-İ ŞERİF VE MEALİ

إِنَّ الدُّنْيَا حُلْوَةٌ خَضِرَةٌ، وَإِنَّ اللَّهَ مُسْتَخْلِفُكُمْ فِيهَا،
فَيَنْظُرُ كَيْفَ تَعْمَلُونَ..

“Dünya tatlı, göz kamaştırıcı ve çekicidir. Allah onu sizin kullanmanıza verecek ve nasıl davranacağımıza bakacaktır.”

Müslim, Zikir 99.

Dünya zevkleri ve nimetleri geçici olmasına rağmen, tatlı ve etkileyicidir. İnsanı bu yalancı cazibeleriyle, Allah saygısı ve korkusundan uzaklaştırıp yanıltabilirler. İnsan dünyaya kapıldı mı, artık nereye kadar gideceğini kestirmek mümkün olmaz.

YUNUS'UN DİLİNDEN HAYAT

Bugün Yunus'dan baştan sona bir hayat öğüdü olan şu sözlere kulak verelim:

*Bu dünyaya gönül veren / son ucu pişman olusar
Dünya benim dedikleri / hep ona düşman olusar*

*Ey dostunu düşman tutan / Gıybet, yalan söz söyleme
Bunda gammazlık eyleyen / onda yeri dar olusar*

*Çünkü olusar yeri dar / kazançlı kazancı kadar
Müminlere geldi haber / aşıklar didar görüser*

*Evvel ahir oldur ebed / hem dillerde "küfüven ahad"
Evliya geçti dünyadan / bir saat kime kalısar*

*Yunus imdi bildim deme / miskinliği elden koma
Kimde miskinlik var ise / Hak didarın ol görüser*

Gördüğümüz gibi ilk kıtada dünya hayatının gerçek mahiyetini, ikincide insanlar arasındaki ilişkilerin esaslarını, üçüncüde kim bu dünyada ne için çalışmışsa ahrette onu bulacağını, dördüncüde Allah'tan başka herkesin sonunun geleceğini ve beşincide öbür dünyada Allah'ın cemaline bakmak gibi en yüksek mertebeye ancak bu dünyada alçakgönüllü bir şekilde yaşayanların ereceğini anlatmış ve bütün hayatın amacını özetlemiştir.